

SPRAWOZDANIE

DYREKCJI
PAŃSTWOWEGO GIMNAZJUM
IM. BOLESŁAWA CHROBREGO
W GNIEŹNIE

13886

ZA LATA 1919/19 — 1928/29.

GNIEZNO
ODBITO W DRUKARNI „LECH”,
NAKŁADEM UCZNIÓW.

Szata roślinna okolicy Gniezna.

Skróty: Dałki—D., Falkowo—Fal., Jankowo—Jan., Jelonek—Jel., Konikowo—Kon., Kustodja—Kus., Miejski las—m. l., Nowa wieś—N. W., Piaski—Pia., Poznań—Poz., Trzemeszno—Trz., Winiary—Win., Września—Wrz.

Rzymskie cyfry oznaczają miesiące. X zalesiony obszar nieznanej wielkości.

Niema w Polsce dziecka, któreby nie słyszało o Gnieźnie, tej kolebce piastowskiego dziedzictwa. Miasto to zachowało do dzisiejszego dnia urok siedziby pierwszych królów polskich. Z przeniesieniem rządów do innego miasta minął bezpowrotnie okres świetności dla Gniezna. Niegdyś stolica państwa, dziś miasto już nie drugo—, lecz trzeciorzędne. Coraz trudniej mu wytrzymać konkurencję miast innych, chociażby sąsiedniego Inowrocławia. Mała liczba zabytków, która ciągnie pielgrzymów z całej Polski, to pozostałość po minionej wielkości. Zmieniła się i okolica. Kto się tylko cośkolwiek orientuje w topografii Gniezna, wie, że niegdyś było tu inaczej. Pierścień bagien i moczarów czynił miasto fortem naturalną nie do zdobycia. Liczne zbiorniki wód stwarzały klimat wilgotny, były siedliskiem bujnej roślinności. Bagna i puszcze pokrywały znaczną część okolicy i utrudniały dostęp do królewskiego grodu.

Że tak rzeczywiście było, świadczą liczne nazwy miejscowości w pobliżu Gniezna, które są związane z borem lub lasem, n. p. Zalesie, Rudunek, Zakrzewo, Gaj, Leśniewo, Grzybowo, Smolniki i inne. To też jeszcze dziś starzy ludzie wspominają czasy, kiedy nie można było się dostać do sąsiednich wiosek inaczej, jak drogą przez bór. Dziś i przyroda zachowała tylko ślady dawnego piękna i bogactwa. Jak szczupłe są zasięgi lasów okolicy Gniezna, wykazują następujące cyfry. Dzisiejsze województwo Poznańskie ma około 343 800 ha lasu, w tem 297 600 ha sosnowego i 46 200 ha mieszanego. Z tego przypada na dawny powiat Gniezno tylko 1416 ha, w tem 943 ha lasu sosnowego i 470 ha mieszanego. To też obszar zalesiony wynosi zaledwie 7 proc. całego terenu. Jest to bardzo mało, gdyż w Polsce przypada na las 23 proc. całego obszaru. Po przyłączeniu do Gniezna i gminy witkowskiego stosunek ten uległ znacznej poprawie, gdyż przypadły lasy skorzęcińskie i czerniejewskie. Lasy mieszane zajmują $\frac{1}{3}$ obszaru zalesionego zaś $\frac{2}{3}$ pokrywa bór sosnowy. Jest to ułamek dość znaczny w porównaniu do całego województwa, gdzie stosunek ten wyraża się mniej więcej w cyfrach 1:5. Większy lasy są dosyć oddalone od Gniezna. Są to lasy mieszane, t. j. takie, w których gatunki liściastych drzew zajmują przynajmniej 10 proc. obszaru. Do takich np. należy las zakrzewski około 400 ha mający, składający się z brzozy, dębu, olchy, świerku i sosny. 500 ha-owy las czerniejewski ma skład in-

ny. Brak tu bowiem dębu, świerka, sosny w większej ilości, choć pojedyncze okazy trafiają się i tutaj. Zato przybywa osika i grab. Mieszany las skorzęciński o obszarze 256 ha tworzą brzozy, dęby i olchy. Nadleśnictwo Gołąbki, należące do powiatu żnińskiego, częściowo leży na terenie powiatu gnieźnieńskiego. Las mieszany, mający 258 ha, składa się z buków, dębów i olch. Z mniejszych lasów zasługują na wzmiankę: tuż położony Jelonek, dalej las miejski i las jankowski mające roślinność dość różnorodną. Są to lasy jednak przeważnie sosnowe, bo inne gatunki drzew występują tylko sporadycznie. Z pomiędzy kilkunastu gatunków drzew, które spotykamy na całym terenie województwa, występuje w zwartej masie w dzisiejszym powiecie gnieźnieńskim tylko 8, jak to ilustruje poniższa tablica.

	Dąb ha	brzoza ha	olcha ha	buł ha	osika ha	grab ha	sosna ha	świerk sztucznie sadzony
Las Miejski Gniezna	—	—	—	—	—	—	503	—
Jelonek	—	—	—	—	—	—	×	—
Jankowo	—	—	—	—	—	—	×	—
Mielno	—	20	50	—	—	—	440	—
Zakrzewo	×	×	×	—	—	—	×	×
Czerniejewo	—	×	×	—	×	×	2000	—
Skorzęcin	138	27	84	—	—	—	4808	—
Gołąbki	156	—	53	18	—	—	4231	—

Domieszkę znaczniejszą stanowi w Mielnie — dąb, sadzony świerk i modrzew, w Czerniejewie — dąb, brzoza, w Gołąbkach — brzoza, osika i świerk, sosna czarna i *Pseudotsuga Douglasie* (sadzona). Dawniej musiały należeć dęby, brzozy i jarzęby do drzew bardzo pospolitych, gdyż na to wskazuje cały szereg nazw wsi jak Brzozogaj, Dębina, Dębłowo, Dębica, Dąbrówka, Jarząbki. Na wzmiankę zasługuje stara topola biała na polach Zakrzewa, znana jako Dziadus, o obwodzie około 5 m. Największy dąb okolicy (*Quercus robur*) rośnie w parku Mielna, i ma 6.8 m w obwodzie. Przed kilkunastu laty ścięto w Skorzęcinie największą sosnę okolicy. Miała 210 lat. Średnica wynosiła 1.25 m. Jako wielką rzadkość należy wymienić brekinię (*Firus torminalis*). W Jankowie na zalesionym pagórku tuż koło jeziora rosną jeszcze dwa drzewa o wysokości 5—6 m i kilka zupełnie małych. Niegdyś musiało być to drzewo w naszej okolicy dosyć rozpowszechnione. Ostatnie drzewo ścięte w lasach skorzęcińskich, było 11 m wysokie. Pień miało 8 m wysoki, 0.31 m gruby. Deski tego drzewa przechowywano w nadleśnictwie jeszcze w roku 1900. Brzozy niskiej (*Betula humilis*) krzewu rosnącego koło pobliskiego Trzemeszna, dotychczas w okolicy Gniezna nie spotkałem. Sporadycznie występują: jawor (*Acer pseudoplatanus*), klon (*Acer campestre* i *Acer plantanoides*), dalej jabłoń (*Pirus malus*), grusza (*Pirus communis*), dąb zimowy (*Quercus sessiliflora*), lipy (*Tilia cordata* i *Tilia platyphyllos*), topola biała i czarna (*Populus albo* i *Populus nigra*), miejscami sadzone cis (*Taxus baccata*), wiąz (*Ulmus campestris* i *Ulmus pedunculata*) rosnące często w parkach. Pospolite są: wierzba (*Salix caprea*) i leszczyna

(*Corylus avellana*). W parkach i nad drogami rośnie kasztanowiec gorzki (*Aesculus hippocastanum*), topola włoska (*Populus italica*), która często przepada. Jemiolę spotykamy na sosnach, topolach (często) i jesionach.

Wielka liczba gatunków roślin stanowi podszycie w lasach. W następnym spisie zestawilem te zioła według miesięcy, w których one u nas kwitają. W nawiasie umieściłem dla przykładu nazwę miejscowości, gdzie je znajdowałem. Nie wyklucza to naturalnie możliwości odnalezienia tych roślin i w innych miejscowościach. Cyfry oznaczają stronicę, na których one są wymienione w kluczu Szafera „Rośliny Polskie”.

Miesiąc III. Zawilec gajowy *Anemone nemorosa* (J., m. l. 249), zawilec żółty *Anemone ranunculoides* (Jel., m. l. 250), Wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum* (las N. W. 414). IV. Turzyca palczasta *Carex digitata* (78), Trojanek trzylatowy *Hepatica triloba* (250), Fiolek przedziwny *Viola mirabilis* (m. l. 304), Lędźwian wiosenny *Lathyrus vernus* (las Fal. 411), Miodunka plamista *Pulmonaria officinalis* (Jel. 479), Dąbrówka rozłogowa *Ajuga reptans* (530), Gajowiec żółty *Galeobdolon luteum* (m. l. 541), Piżmaczek wiosenny *Adoxa moschatellina* (las N. W. 579). V. Skrzyp leśny *Equisetum silvaticum* (m. l. 13), Kosmatka owłosiona *Luzula pilosa* (m. l. zreby 41), Pajęcznica rozgałęziona *Anthericum ramosum* (m. l., Dal. 45), Konwalia *Convallaria majalis* (m. l. 54), Turzyca góraska *Carex montana* (m. l. 78), Turówka leśna *Hierochloa australis* (N. W. 97), Tomka wonna *Anthoxanthum odoratum* (m. l. 97), Perłówka zwisła *Melica nutans* (113), Wyklina gajowa *Toa nemoralis* (117), Wierzba laurowa *Salix pentandra* (las N. W. 173), Szczyr trwały *Mercurialis perennis* (Jelonek 198), Gwiazdnica gajowa *Stellaria nemorum* (Jelonek 227), Orlik pospolity *Aquilegia vulgaris* (m. l., Falkowo 244), Fiolek leśny *Viola silvestris* (m. l. 304), Szezawik zajęczy *Oxalis acetosella* (317), Pieciornik skalny *Potentilla rupestris* (Dal. 370), Śliwa tarasin *Prunus spinosa* (Jel. 381), Śliwa wonna *Prunus mahaleb* (las Fal. 382), Śliwa czeremcha *Prunus padus* (Jel. 382), Wyka płotowa *Vicia sepium* (Dal. 408), ★Gruszyczka jednokwiatowa *Pirola uniflora* (m. l. 460), Gruszyczka mniejsza *Pirola minor* (m. l. 459), Miodunka wąskolistna *Pulmonaria angustifolia* (Jel. 479), Łuskiewnik różowy *Lathraea squamaria* (Gol. 519), Jastrzębiec murowy *Hieracium murorum* (689), VI. Majownik dwulistny *Majanthemum bifolium* (Jel. 53), Kokoryczka lekarska *Polygonatum officinale* (m. l. 54), Czworoliść pospolity *Paris quadrifolia* (m. l. 55), Kłosówka miękka *Holcus mollis* (Ledn. zarosła 104), ★Kostrzewa ametystowa *Festuca amethystina* (m. l. 124), Kostrzewa różnolistna *Festuca heterophylla* (m. l. 126), Listera jajowolistna *Listera ovata* (Jel. 145), Podkolan biały *Plantanthera bifolia* (142), ★Bniec czerwony *Melandryum silvestre* (222), Jaskier kosmaty *Ranunculus lanuginosus* (Jel. 256), Jaskier wielokwiatowy *Ranunculus polyanthemus* (m. l. 257), Rutewka ordlikolistna *Thalictrum aquilegifolium* (N. W., Jel. 258), Rutewka pocięta *Thalictrum flexuosum* (m. l. 258), Wieczernica damska *Hesperis matronalis* (m. l. 280), Fiolek psi *Viola canina* (m. l. 305), Bodziszek leśny *Geranium silvaticum* (318), Rozchodnik ościsty *Sedum reflexum* (las Gol. 336), Poziomka pospolita *Fragaria vesca* (369), Pieciornik skalny *Potentilla rupestris* (m.

l. 370). Pięciornik wyprostowany *Potentilla recta* (m. l. 371), Kuklik zwisły *Geum rivale* (m. l. 375), Żarnowiec miotłasty *Sarothamnus scoparius* (las Fal. 387), Janowiec barwierski *Genista tinctoria* (las Dal. 387), Koniczyna żółta *Trifolium aureum* (lasy suche 394), Koniczyna góraska *Trifolium montanum* (m. l. pagórki 395), Koniczyna dwukłosa *Trifolium alpestre* (las suchy, pagórki 396), Traganek szerokolistny *Astragalus glycyphyllos* (Jel. 401), Cieciorka pstra *Coronilla varia* (405), Wyka kaszubska *Vicia cassubica* (Jel. 406), Okrzyń pruski *Laserpitium prutenicum* (las Dal. 452), Okrzyń szerokolistny *Laserpitium latifolium* (Jel. 451), Korzeniówka naga *Monotropa hypophaea* (Jel. 460), Gruszyczka jednostronna *Pirola secunda* (m. l. 460), Borówka czernica *Vaccinium myrtillus* (m. l. 461), Tojeść bukietowy *Lysimachia thyrsoflora* (m. l. Jankowo 470), Siódmaczek leśny *Trientalis europaea* (las Fal. 470), Naparstnica zwyczajna *Digitalis ambigua* (las Fal. 508), Przeniec gajowy *Melampyrum nemorosum* (Jel. 509), Zagorzalek wiosenny *Odontites verna* (m. l. 514), Marzanna wonna *Asperula odorata* (Jel. 570), Wiciokrzew suchodrzew *Lonicera xylosteum* (Jel. 578), Dzwonek główkowy *Campanula glomerata* (m. l. 592), Dzwonek brzoskwiolistny *Campanula persicifolia* (m. l. zrzęby 594), Dzwonek szczytniasty *Campanula cervicaria* (m. l. 592), Prasienicznik plamisty *Hypochoeris maculata* (Jel. m. l. 658), VII. Wietlica samiecza *Athyrium Filix femina* (m. l. 5), Narecznica samiecza *Aspidium filix mas* (m. l. 7), Narecznica błatna *Aspidium thelypteris* (m. l. 7), Zanokceica skalna *Asplenium trichomanes* (Jel. 10), Orlica pospolita *Pteridium aquilinum* (m. l. 11), Skrzyp jesienny *Equisetum hiemale* (las Fal. 14), Mieczyk błotny *Gladolus communis* (56), Szczotliha siwa *Corynephorus canescens* (bory piaszczyste 105), Tajęża jednostronna *Goodiera repens* (m. l. 145), Fiołek wyniosły *Viola elatior* (Jel. 306), Przywrotnik pospolity *Alchemilla silvestris* (las Goł. 356), Malina właściwa *Rubus Idaeus* (m. l. 359), Jeżyna sinojagodowa *Rubus caesius* (m. l. 367), Pięciornik biały *Potentilla alba* (Dal. 369), Kuklik pospolity *Geum urbanum* (m. l. 375), Pięciornik kurzyśląd *Potentilla silvestris* (m. l. 375), Głóg dwuszypkowy *Crataegus oxyacantha* (las Dal. 378), Koniczyna długokłosa *Trifolium rubens* (396), Traganek piaskowy *Astragalus arenarius* (Jel. 402), Lędźwian leśny *Lathyrus silvester* (Jel. 410), Lędźwian żółty *Lathyrus pratensis* (m. l. 411), Lędźwian czerniejący *Lathyrus niger* (Jel. 412), Dereń rozłogowy *Cornus stolonifera* (krzaki 423), Gorysz olszyniec *Peucedanum Oreoselinum* (lasy, Łąki suche 418), Gorysz siny *Peucedanum Cervaria* (m. l. 448), Świerżabek korzenny *Chareophyllum aromaticum* (Jel. 455), Gruszyczka okrąglistna *Pirola rotundifolia* (m. l. zarośla 459), Borówka brzosznica *Vaccinium vitis idaea* (m. l. 462), Przetacznik leśny *Veronica officinalis* (Jel. suche m. 502), Przetacznik kłosowy *Veronica spicata* (m. l. 504), Bukwica zwyczajna *Betonica officinalis* (Jel. 543), Ciemiężyk białokwiatowy *Vincetoxicum officinale* (las Jank. 569), Bodziszek leśny *Geranium silvaticum* (m. l. 518), VIII. Kruszczyk zielonawy *Epipactis latifolia* (cieniste wzgórza 413), Dziurawiec skapolifisny *Hypericum montanum* (310), Jarzmiątka większa *Astrantia major* (Jel. 436), Podgorycznik pospolity *Aegopodium Podagraria* (park strzelniczy 439), Lebiada pospolita *Origanum vulgare* (m. l. 547), Goryczka orzesiona *Gentiana ciliata* (zarośla Fal. las 561), Przytulja północna *Galium bo-*

reale (las N. W. 571), Kalina koralowa *Viburnum opulus* (las N. W. 578), Kozłek lekarski *Valeriana officinalis* (m. l. 581), Ukwap dwupienny *Antennaria dioica* (Jel. suche wzgórze 611). IX. Przytulja leśna *Galium silvaticum* (las N. W. 572).

Z powyższego wynika, że w marcu napotyamy w naszych lasach tylko trzy gatunki roślin w pełnym okresie kwitnienia. W kwietniu przybywa ich 8, w maju 25, w czerwcu 45, w lipcu 33, w sierpniu 10 a wrześniu 1.

Odrębną roślinność, mało zmienioną mają nieużytki, których z powodu racjonalnej gospodarki rolnej mamy u nas mało. Po wyodrębnieniu tych gatunków, które pojawiają się w lasach naliczyłem 134 roślin. Według miesięcy zmienia się oblicze tych terenów w następujący sposób:

III. Turzyca wczesna *Carex praecox* (wzgórze l. 68), Mokrzycznik baldaszkowy *Holosteum umbellatum* (Dal. 227), Jasnota różowa *Lamium amplexicaule* (Win. 540). IV. Turzyca wrzosowiskowa *Carex ericetorum* (Dal. 79), Tasznik pospolity *Capsella bursa pastoris* (293), Niezapominajka piaskowa *Myosotis stricta* (183), Przetacznik trójlistkowy *Veronica triphyllos* (506), Bluszczyk kurdybanek *Glechoma hederacea* (536). V. Pajęcznica rozgałęziona *Athericum ramosum* (Dalki 45), Turzyca gurska *Carex montana* (78), Stokłosa prosta *Bromus erectus* (121), Wilczomlec sosnka *Euphorbia cyparissias* (202), Gwiazdnica wielkokwiatowa *Stellaria holostea* (228), Ciemiernik biały *Helleborus niger* (Dal. 242 dziedziczy), Sasanka dzwonkowa *Pulsatilla patens* (pod m. l. 248), Sasanka łąkowa *Pulsatilla pratensis* (pod m. l. 248), Dymnica pospolita *Fumaria officinalis* (269), Iglica pospolita *Erodium cicutarium* (Dal. tor kolejowy 321), Krzyżownica zwyczajna *Polygala vulgaris* (rowy kolo Jel. 325), Krzyżownica czubata *Polygala comosa* (wzgórze suche 325), Rozchodnik ostry *Sedum acre* (piaski 335), Nawrot polny *Lithospermum arvense* (481), Przetacznik bluszczykowy *Veronica hederifolia* (507), Rumianek pospolity *Matricaria chamomilla* (rowy Dal. 624). VI. ★ Świbka morska *Triglochin maritimum* (28), Prosownica rozpięrczka *Milium effusum* (98), Owies omszony *Avena pubescens* (Dal. 108), Strzęplica naciśniona *Koeleria gracilis* (kolo cukrowni 112), Życica roczna *Lolium temulentum* (129), ★ Leniec pośredni *Thesium intermedium* (pod m. l. 187), Jęczmień płonny *Hordeum murinum* (132), Bniec biały *Melanthrum pratense* (223), Stokłosa płona *Bromus sterilis* (122), Lepnica rozdęta *Silene venosa* (szosa do Poz. 223), Lepnica zwisła *Silene nutans* (pod m. l. 225), Goździk kartuzek *Dianthus carthusianorum* (Pia. 217), Smółka pospolita *Viscaria vulgaris* (Dal. 221), Czarnuszka damascenka *Nigella damascena* (Kon. 243), Ostrożka polna *Delphinium consolida* (Pia. 244), Jaskier pstry *Ranunculus acer* (255), Glistnik *Chelidonium majus* (264), Wierzyca gładka *Turritis glabra* (276), Stulisz lekarski *Sisymbrium officinale* (280), Stulisz właściwy *Sisymbrium Sophia* (281), Smagliczka krótkodziobowa *Alyssum calycinum* (szosa do Trz. 287), Gorezyca Świrzopa *Sinapis arvensis* (szosa do Trz. 286), Gorezyca biała *Sinapis alba* (sz. do Trz. 286), Licznik drobno owocowy *Camelina microcarpa* (sz. do Trz. 290), Tobolka polna *Thlaspi arvense* (291), Bodziszek czerwony *Geranium sanguineum* (miej. piaszczyste 319), Skalnica ziarenkowata *Saxifraga granulata* (341), Rzepnik pospolity *Agrimonia Eupatoria* (suche

miejsca 357), Pięciornik srebrny *Potentilla argentea* (372), Koniczyna rozlogowa *Trifolium repens* (pod Jel. 395), Czyściec prosty *Stachys rectus* (strzelnica 542), Ostrzeń pospolity *Cynoglossum officinale* (484), Świerzbica polna *Knautia arvensis* (586), Rumian polny *Anthemis arvensis* (przydroża 620), Rumianek pospolity *Matricaria chamomilla* (624 rowy Dal.), VII. Rdest plamisty *Polygonum persicaria* (194), Golek długoostrogowy *Gymnadenia conopsea* (pod m. l. 142), Stokłosa bezostna *Bromus inermis* (124), Perz *Triticum repens* (130), Rdest ptasi *Polygonum aviculare* (195), Mydlnica lekarska *Saponaria officinalis* (Dal. 220), Fiolek skalny *Viola rupestris* (pod m. l. 304), Słaz dziki *Malva silvestris* (312), Krwiściąg lekarski *Sanguisorba officinalis* (szosa do Trz. 358), Pięciornik czerwony *Potentilla rubens* (brzezi lasów 374), Wilżyna ciemista *Ononis spinosa* (390), Nostrzyk biały *Melilotus albus* (przydroża 392), Nostrzyk żółty *Melilotus officinalis* (przydroża 392), Koniczyna polna *Trifolium arvense* (szosa do Trz. 393), Wierzbówka wąskolistna *Epilobium angustifolium* (N. W. 416), Mikołajek płaskolistny *Eryngium planum* (nad Welną 437), Żebrzyca roczna *Seseli annuum* (Win., suche wzgórze 443), Trybula leśna *Anthriscus silvester* (szosa do Trz. 453), Szczwól plamisty *Conium maculatum* (454), Klobuczka pospolita *Torilis anthriscus* (szosa do Poz. 456), Sierpnica pospolita *Falcaria vulgaris* (boisko szkoły handlowej 438), Zawciąg pospolity *Ameria vulgaris* (458), Powój polny *Convolvulus arvensis* (przydroża 471), Żmijowiec zwyczajny *Echium vulgare* (szosa do Wrz. 480), Kolecówój szkarłatny *Lycium halmifolium* (przydroża 486), Lulek czarny *Hyoscyamus niger* (487), Psianka słodkogorzka *Solanum dulcamara* (487), Lnica pospolita *Linaria vulgaris* (szosa do Poz. 497), Przetacznik macierzankowy *Veronica serpyllifolia* (szosa do Trz. 505), Dąbrówka kosmata *Ajuga genevensis* (Dal., suche wzgórze 531), ★ Głowienka wielkokwiatowa *Brunella grandiflora* (537), Poziwnek szorstki *Galeopsis tetrahit* (przydroża 539), Macierzanka jajowata *Thymus ovatus* (549), Dzwonek rozpierzchły *Campanula patula* (zręby leśne 594), Przymiotno kanadyjskie *Erigeron canadensis* (ugory 608), Szarota żółto-biała *Gnaphalium luteoalbum* (zręby, suche lasy 612), ★ Oman wierzbolistny *Inula salicina* (zarośla 614), Oman łukowy *Inula britannica* (zarośla, laki wilgotne 615), ★ Oman szorstkolistny *Inula hirta* (pod m. l. 615), Łopian większy *Arcium lappa* (642), Brodawnik jesienny *Leontodon autumnalis* (przydroża 661), Chaber przestrzelony *Centaurea jacea* (656), Chaber bławatek *Centaurea cyanus* (655), Przydróżnik błękitny *Cichorium intybus* (657), Jastrzębiec kosmaczek *Hieracium pilosella* (piaski 672), Jastrzębiec wierzechotkowy *Hieracium cymosum* (N. W. 676), Jastrzębiec gronkowy *Hieracium auricula* (Dal., zbocza 685), VIII. Rdest powojowy *Polygonum convolvulus* (Dal. 196), Wilczomlecz pilkowany *Euphorbia helioscopia* (199), Szarłat szorstki *Amarantus retroflexus* (Pia. 212), Posłonek pospolity *Helianthemum obscurum* (szosa do Trz. 298), Dziurawiec zwyczajny *Hypericum perforatum* (szosa do Poz. 309), Słaz zygmarek *Malva alcea* (szosa do Poz. 311), Krzywoszyj polny *Lycopsis arvensis* (pod Jel. 477), Bielut dziedzierzawa *Datura stramonium* (tunowiska 489), Głowienka pospolita *Brunella vulgaris* (zarośla 537), Czyściec kosmaty *Stachys germanicus* (Kus. 544), Mierzchnica czarna *Ballota nigra* (szosa do Poz. 544), Czyściec storzyszek *Calamin-*

tha clinopodium (wzgórza 546). Przytulja łąkowa *Galium mollugo* (przydroża 573). Jasioniec piaskowy *Jasione montana* (przydroża, ugory 589). Rzepień pospolity *Xanthium strumarium* (Pierzyska 617). Rumian żółty *Anthemis tinctoria* (Fal. 620). Krwawnik pospolity *Achillea millefolium* (624). Złocięń właściwy *Chrysanthemum leucanthemum* (łąki, zarośla 626). Bylica piolun *Artemisia absinthium* (628). Bylica pospolita *Artemisia vulgaris* (629). Sałata poludniowa *Lactuca Scariola* (przydroża 667). IX Pyleniece pospolity *Berteroa incana* (Dal. 287). Farbownik lekarski *Achusa officinalis* (przydroża 477). Dziewanna pospolita *Verbascum nigrum* (tor kolejowy 494). Przytulja żółta *Galium verum* (przydroża 572). Kocanki piaskowe *Helichrysum arenarium* (613).

W powyższym spisie umieściłem także chwasty rosnące na polach uprawnych. Ponieważ ich liczba jest mała, uważałem za zbyt cenne, zestawienie ich osobno. Na nieużytkach występują przeto w marcu 3 gatunki w pełnym rozkwicie. W kwietniu przybywa 5 gatunków, w maju 18, w czerwcu 35, w lipcu 47, w sierpniu 21 a w wrześniu 5. Okres najbujniejszej roślinności przypada na nieużytkach w lipcu.

Łąki i murawy nie stanowią zespołów pierwotnych, ponieważ podlegają dzisiaj starannej uprawie. Spotykamy tu:

IV. Złoc łąkowa *Gagea pratensis* (50). Śniadek baldaszkowy *Ornithogalum umbellatum* (Dal. 52). Rogownica pięciopęcikowa *Cerastium semidecandrum* (szosa do Trz. 231). V. Wycyznioc łąkowy *Alopecurus pratensis* (99). Mielica zbożowa *Agrostis spica venti* (400). Śniadek darniowy *Aira caespitosa* (495). ★ Śniadek wczesny *Aira praecox* (104). Wyklina roczna *Poa annua* (115). ★ Wyklina cebulkowata *Poa bulbosa* (plac tumski 116). Stokłosa dachowa *Bromus tectorum* (122). Kostrzewa różnolistna *Festuca heterophylla* (126). Kostrzewa łąkowa *Festuca pratensis* (128). Wilczomlec lancetowaty *Euphorbia Esula* (202). Jaskier bulwkowy *Ranunculus bulbosus* (Kon. 254). Rzerzucha łąkowa *Cardamine pratensis* (Dal. 273). Krzyżownica górską *Polypogon brachyptera* (326). Pięciomnik gęsi *Potentilla anserina* (374). Lucerna siergowata *Medicago falcata* (390). Lucerna nerkowata *Medicago lupulina* (park 394). Pierwiosnek lekarski *Primula officinalis* (467). Przetacznik ożankowy *Veronica chamaedrys* (502). Szeleźnik mniejszy *Alectorolophus minor* (Dal. 516). Szalwia łąkowa *Salvia pratensis* (Dal. 545). Babka lancetowata *Plantago lanceolata* (556). Starzec wiosenny *Senecio vernalis* (636). Kozi-bród łąkowy *Tragopogon pratensis* (659). Weżymord zwyczaj. *Scorconera humilis* (660). Mniszek dmuchawiec *Taraxacum officinale* (665). VI. Drżączka śred. *Briza media* (114). Wyklina spłaszczona *Poa compressa* (118). Stokłosa miękka *Bromus hordeaceus* (122). Życica trwała *Lolium perenne* (129). Storczyk krwisty *Orchis incarnatus* (Dal. 140). Storczyk plamisty *Orchis maculata* (141). Firiłka poszarpana *Lychnis flos cuculi* (Dal. 221). Gwiazdnica trawiasta *Stellaria graminea* (Pia 228). Bedziszek łąkowy *Geranium pratense* (Dal. 318). Marchew zwyczajna *Daucus Carota* (Dal. 452). Łączygą pospolitą *Lapsana communis* (657). Rżączka pospolita *Dactylis glomerata* (115). VII. Brzanka pastewna *Pileum pratense* (99). Włośnica zielona *Setaria viridis* (95). Proso jednostronne *Panicum crus galli* (Fal. 95). ★ Kometlica złota *Trisetum flavescens* (406). Owies łąkowy *Avena pratensis* (Win. 108),

Rajgras francuski *Avena elatior* (109), Wyklina łąkowa *Poa pratensis* (119), Grzebienica pospolita *Cynosurus cristatus* (114), Kostrzewa owcza *Festuca ovina* (125), Storzycz szerokolistny *Orchis latifolia* (140), Przelot zwyczajny *Antyllis Kernerii* (Dal. 398), Goryczka języczkowata *Gentiana lingulata* (N. W. 563), Starzec Jakubek *Senecio Jacobaea* (639), VIII. Olszewnik kminolistny *Selinum carvifolia* (Dal. 444), Pasternak zwyczajny *Pastinaca sativa* (449), Dzwonek okrągłolistny *Campanula rotundifolia* (596), Dziewięcisz bezlodygowy *Carlina acaulis* (pod m. l. 641).

Poa bulbosa znalazłem na placu tamskim przed jego regulacją. Czy rośnie jeszcze dziś w innych miejscach, brak mi dotychczas na to dowodów. Na łąkach i murawach zjawiają się więc w kwietniu 3 gatunki roślin, w maju 25 gatunków, w czerwcu 13, w lipcu 12, w sierpniu 4. Najbujniejszy rozkwit roślinności na tych terenach przypada więc wcześniej. Prawdopodobnie dzieje się to pod wpływem sianokosu, który nie dopuszcza do rozwoju późniejszych roślin.

Zasięg mokradel w okolicy Gniezna jest minimalny. Spotykamy je dziś tylko w niektórych miejscach nad Welną i jako wąziutkie pasma między jeziorami. Tutaj rosną:

IV. Skrzyp polny *Equisetum arvense* (Jel. 13), Welnianka wąskolistna *Eriophorum polystachyum* (Kus. 65), Wierzba rokita *Salix repens* (Pia. Pustachowo 176), Knieć błotna *Calla palustris* (242), Śledziennica skretolistna *Chrysosplenium alternifolium* (343), Lepieźnik różowy *Petasites officinalis* (631). V. Skrzyp bagienny *Equisetum limosum* (Pia. 14), Turzycza proso-wa *Carex paniculata* (Jank. 71), Miellica wąskolist., *Agrostis canina* (101), Żywokost lek. *Symphytum officinale* (Dal. 478), Niezapominajka błotna *Myosotis palustris* (Jel. 481), Gnidosz błotny *Pedicularis palustris* (517), Podbiał pospolit. *Tussilago farfara* (631), Wierzba wiciowa *Salix viminalis* (178), VI. Mieczyk błotny *Gladiolus paluster* (56), Sitowie błotne *Scirpus eupaluster* (Jank. 62), Turzycza lisia *Carex vulpina* (70), Turzycza pecherzykowata *Carex vesicaria* (Kus. 86), Manna jadalna *Glyceria fluitans* (120), Kruszczyk błotny *Epipactis palustris* (Kus. 143), Szczał zwyczajny *Rumex acetosa* (192), Kościenniec wodny *Malachium aquaticum* (Dal. 232), Pelnik europejski *Trollius europaeus* (pod m. l. 242), Jaskier płomieńczyk *Ranunculus Flammula* (Dal. 253), Jaskier jadowity *Ranunculus sceleratus* (Win. 254), Goryczyznik pospolity *Barbarea vulgaris* (Jel. 276), Tojeść bukietowa *Lysimachia thyrsoiflora* (Jank. 470), Tarczycza pospolita *Scutellaria galericulata* (534), Babka zwyczajna *Plantago major* (555), Bobrek trójlistkowy *Menyanthes trifoliata* (Dal. 565), VII. Sit roz-pierzchły *Juncus effusus* (38), Świbka błotna *Triglochin palustre* (Fal. 28), Kosaciec żółty *Iris pseudoacorus* (Jank. 58), Mozga trzeźniowa *Phalaris arundinacea* (96), Trzeźniak lancetowaty *Calamagrostis lanceolata* (Lednagóra 102), Kropidło wodne *Ceratophyllum demersum* (pod m. l. 412), Rdest węzownik *Polygonum bistorta* (Dal. 193), Trzęślica jednokolankowa *Molinia coerulea* (111), Siedmiopalecznik błotny *Comarum palustre* (Fal. 369), Dzięgiel leśny *Angelica silvestris* (356), Konitrad błotny *Gratiola officinalis* (Win. 490), Przetacznik bobownik *Veronica anagalis* (Dal. 560), Czyściec błotny *Stachys*

palustris (Kus. 542), Mięta nadwodna *Mentha aquatica* (553), Uczęp zwisły *Bidens cernuus* (619), Starzec błotny *Senecio paluster* (635), VIII. Dziewięciornik błotny *Parussia palustris* (Dal. 342), Krwawnica pospolita *Lythrum salicaria* (szosa do Tiz. 315), Szalej jadowity *Cicuta virosa* (440), Konioploch ląkowy *Silaus pratensis* (Pierzyska 445), Tojeść pospolity *Lysimachia vulgaris* (470), Trędownik bulwiasty *Scrophularia nodosa* (498), Sadziec konopnica *Eupatorium cannabinum* (604), ★ Mięta długolistna *Mentha longifolia* (552),

Z tego wynika, że mamy na naszych mokradlach w kwietniu 6 roślin kwitnących, w maju 8 nowych, w czerwcu 16, w lipcu również 16 a w sierpniu 8.

Jezióra zarastają następującymi roślinami:

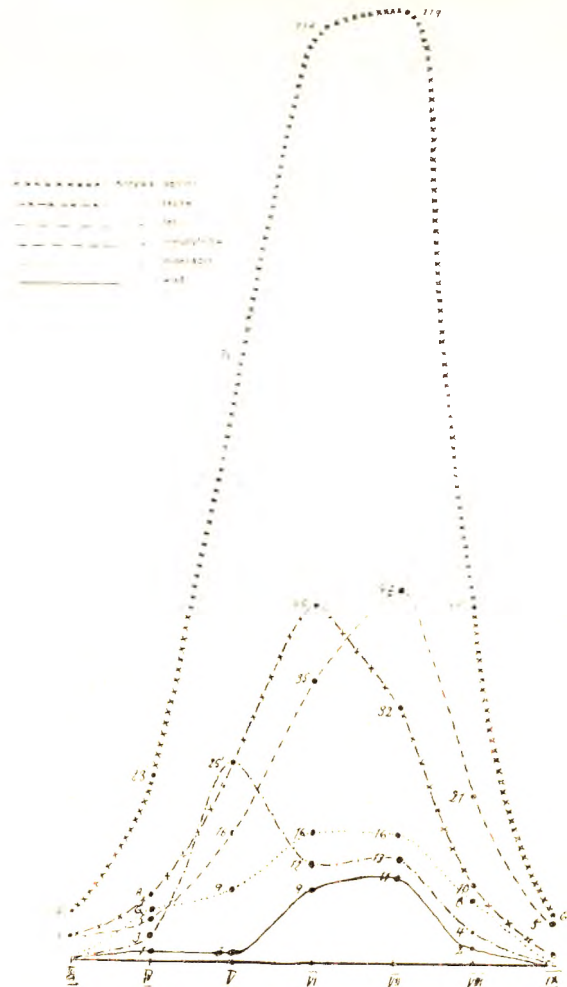
IV. Turzyca sztywna *Carex Hudsonii* Bennet (75), V. Turzyca brzegowa *Carex riparia* (87), VI. Żabieniec pospolity *Alisma plantago* (25), Szczaw błotny *Rumex aquaticus* (Kus. 189), Rdest ziemnowodny *Polygonum amphibium* (193), Jaskier wielki *Ranunculus lingua* (253), Mozga trzcinowa *Phalaris arundinacea* (96), Moczarka kanadyjska *Elodea canadensis* (27), Tatarak zwyczajny *Acorus Calamus* (449), Jaskier wodny *Ranunculus heterophyllus* (251), Grazeł żółty *Nuphar luteum* (261), VII. Strzałka wodna *Sagittaria sagittifolia* (25), Rdestnica pływająca *Potamogeton natans* (29), Łaczeń baldaszkowy *Butomus umbellatus* (Jan. 26), ★ Rdestnica ostrolistna *Potamogeton acutifolius* (32), Sitowie jeziorne *Scirpus lacustris* (64), Manna mielec *Glyceria aquatica* (120), Jeżogłówka pojedyncza *Sparganium simplex* (147), Pałka szerokolistna *Typha latifolia* (148), Grzybień północny *Nymphaea candida* (park 260), Grzybień biały *Nymphaea alba* (260), Okrężnica bagienna *Hottonia palustris* (165), VIII. Rogatek sztywny *Ceratophyllum demersum* (261), Przęstka pospolita *Hippuris vulgaris* (322).

Do tych roślin należałoby dodać kotewkę (*Trapa natans*), której jednak sam nie stwierdziłem. Słyszałem tylko od ludzi, że na jednym jeziorku, na północ od klarowni miejskiej położonem, pojawia się roślina pływająca, która rodzi orzech. Jeżeli jej dziś już tam niema, jest to dowód, że wyginęła dopiero w ostatnich dziesiątkach lat. Na naszych jeziorach mamy przeto w kwietniu 1 roślinę zakwitającą, w maju 1, w czerwcu 9, w lipcu 11, a w sierpniu 2 rośliny.

Poniżej podana tabliczka wykazuje liczby roślin pojawiających się w pojedynczych miesiącach w rozmaitych zbiorowiskach.

	III. gat.	IV. gat.	V. gat.	VI. gat.	VII. gat.	VIII. gat.	IX. gat.	suma
Las	3	8	25	45	32	10	1	124
Nieuzytki	3	5	16	35	47	21	5	132
Ląki	—	3	25	12	13	4	—	57
Mokradła i torfowiska	—	6	8	16	16	8	—	54
Wody	—	1	1	9	11	2	—	24
razem	6	23	75	117	119	45	6	391

Powyższy spis sporządziłem na podstawie obserwacji dwuletnich, które prowadziłem nie w zamiarze użytkowania ich do niniejszej publikacji. Wielu roślin nie zbierałem sam. Wiem, że one u nas rosną, od uczniów, którzy

mi je do oznaczenia przyniesli. Znajdą się zapewne jeszcze rośliny w naszej okolicy, które uszły dotychczas mej uwadze. Luce opuściłem umyślnie, jak n. p. *Gphioglossa vulgaris* lub *Colchicum autumnale*, nie przypominając sobie dokładnie miejsc, w których one rosną. Dlatego niniejsze zestawienie nie może uchodzić za wyczerpujące. Nie wymieniłem również większości roślin uprawnych, zaprowadzonych celowo przez człowieka. Powyższy spis zawiera przeto przedewszystkiem rośliny napotymane w stanie dzikim.

Można mieć pewne zastrzeżenia co do określenia czasu rozkwitu pojedynczych gatunków. Podawałem nie miesiące, w których pojawiają się pierwsze kwiaty, lecz te, w których masowo zakwitają. Aby dane te przedstawiały wartość średnią, należałoby obserwacje przez szereg lat sprawdzać. Ostatnie 2 lata, na których się opieram, nie różniły się od poprzednich wybitnie biegiem temperatury, opadami i t. p. i wykazywały podobne terminy zakwitnięcia poszczególnych roślin.

★ oznaczonych roślin nie posiadam jako dowód w zielniku. Wymieniam je przeto tylko na podstawie mych notatek.

NA PRZEŁOMIE CZASU.

I. Najważniejsze daty z historii gimnazjum w Gnieźnie.

Klęska wojsk niemieckich przy końcu wojny i na terenie szkoły pozwoliła wyczuć, że Prusacy zrozumieli, iż szczególnie w Wielkopolsce ich wpływy w szkole zaczęły coraz bardziej maleć i niknąć, a przeto trzeba będzie przyznać Polakom pewne swobody w szkolnictwie. Wskazał na to przedstawiciel Prowincjonalnego Kolegium Szkolnego w Poznaniu rada Kummerow na posiedzeniu seminarjum pedagogicznego w gmachu regencji w Poznaniu, w którym niżej podpisany brał udział. Mianowicie przewodniczący poczynił Polakom niesłuszny zarzut, że nie chcieli się uczyć języka niemieckiego; a gdy niżej podpisany sprostował błędne mniemanie przewodniczącego, tenże w odpowiedzi oświadczył, że Polacy już niezbyt długo będą się musieli liczyć z władzą pruską i odzyskają niezadługo wolność i swobodę w szkole.*

Gimnazjum gnieźnieńskie zostało założone 23. kwietnia 1863 r. jako wyższa szkoła dla chłopców, której otwarcie nastąpiło 15. października 1863 r. W pierwszym roku swego istnienia zakład posiadał I. klasę do IV. gimnazjalnej i liczył uczniów 191, z tych 93 katolików, 48 ewangelików i 50 żydów. Na św. Michała 1864 r. dotychczasowa wyższa szkoła dla chłopców przekształciła się na miejskie progimnazjum do kl. VI. włącznie, a w r. 1865 na pełne miejskie gimnazjum. W maju zaś 1866 r. zakład został upaństwowiony jako gimnazjum klasyczne. W 1911 r. przyłączono do gimnazjum szkołę realną, która miała służyć głównie dla synów z rodzin urzędniczych. Stało się to za czasów, kiedy w Pr. K. Szk. zasiadał rada szkolny Kummerow. Również z inicjatywy tegoż rady urządzono przy gimnazjum gnieźnieńskim w 1911 r. seminarjum pedagogiczne dla praktycznego wyszkolenia kandydatów stanu profesorskiego. Gimnazjum gnieźnieńskie było jedyne na prowincji, które posiadało instytut praktycznej pedagogiki, a ponieważ każdorazowy dyrektor zakładu był równocześnie kierownikiem seminarjum pedagogicznego, przeto władza szkolna przysyłała na dyrektorów gimnazjum gnieźnieńskiego wytrawnych pedagogów. Drugie seminarjum pedagogiczne znajdowało się jeszcze tylko w samem Pr. K. Szk. w Poznaniu.

* W niniejszym artykule omawia się początki i prace przygotowawcze społeczeństwa gimnazjum gnieźnieńskiego w czasie od końca roku 1918 aż do końca czerwca 1919 r., kiedy to Pr. K. Szk. w Poznaniu na mocy rozporządzenia Wydziału dla oświaty i szkolnictwa Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej dekretem z dnia 22. VI. zarządziło, że „wszelkie rozporządzenia ministerstwa pruskiego i niemieckich władz szkolnych, wydane po 1 stycznia br. od dnia dzisiejszego przestają obowiązywać i nie wolno się do nich stosować”. W tymże czasie przybył pierwszy dyrektor Polak.

Aż do powstania Wielkopolskiego nosił zakład nazwę „Kaiser Wilhelm Schule”. W dniu 15 marca 1919 r. Rada Ludowa w Gnieźnie naznaczyła dla zakładu nazwę „Gimnazjum i szkoła realna w Gnieźnie”. W dn. 31. marca 1919 r. otrzymał doradca dyrektora ks. L. Lagoda upoważnienie od decernenta dla spraw polskich przy P. K. Szk. w Poznaniu prof. Dr. Łagowskiego do przeprowadzenia z właścicielami czynnikami pertraktacyj w sprawie zmiany nazwy zakładu. Powstała bowiem propozycja nazwania zakładu imieniem Chociszewskiego. Marodajne czynniki jednak postanowiły narazie zatrzymać nazwę, nadaną przez Radę Ludową.

II. Organizacja grona nauczycielskiego.

W miesiącu listopadzie 1918 r. zakładem kierował jako dyrektor prof. Reinhold Heinrich, który w opinii społeczeństwa i młodzieży uchodził za wytrawnego i doświadczonego pedagoga i wybitnego profesora szczególnie filologii klasycznej. W stosunku do uczniów-Polaków kierował się sprawiedliwością, jak stwierdzili uczniowie-Polacy, szczególnie klas wyższych.

Do grona nauczycielskiego należeli profesorowie: 1. Mylius, 2. Meyer, 3. Theime, 4. Hinz, 5. Dreschke, 6. Tschuschke 7. Voge, 8. Krause, 9. Nagler, 10. Schulz, 11. Stelter* 12. Hall, 13. Budach, 14. Etienne, 15. ks. Lagoda, 16. Hirte, 17. Dopke, 18. Pusch, 19. Lawrenz oraz panie: 20. Baecker, 21. Dolezich, 22. Thomas, 23. Knothe, które zastępowały panów znajdujących się jeszcze w wojsku.

Na początku grudnia 1918 r. Rada Robotnicza i Żołnierska w Gnieźnie zamianowała nauczyciela gimnazjalnego Jana Szwemina* kontrolerem dyrektora dla obrony interesów młodzieży polskiej. Tenże poraz pierwszy wystąpił oficjalnie na ogólnej konferencji w dniu 13. grudnia 1918 r. Po krótkim jednak czasie przeniósł się Szwemin do Poznania, gdzie powierzono mu stanowisko w komisarjacie oświaty w Naczelnej Radzie Ludowej. Wobec tego Rada Żołnierska i Robotnicza zamianowała doradcą dyrektora dla uczniów-Polaków ks. Leona Lagodę dnia 3. stycznia 1919 r.; nominację zatwierdziło P. K. Sz. Kompetencje jego rozszerzyła Rada Lud. pismem z dn. 8 lutego, w którym powierzyła jemu także kontrolę nad kasą gimnazjalną. Ks. L. Lagoda zaangażował pierwszych nauczycieli Polaków dla nauki języka polskiego, a mianowicie Jana Roja, który wykładał tenże przedmiot do marca

---

* Kasę gimnazjalną prowadził prof. Stelter. Wobec zmienionych warunków już 17 lutego 1919 r. zgłosił, że kasę oddaje z dniem 1 kwietnia. Na podstawie jednak rozporządzenia ministerjalnego, które opiewało, że nauczyciele narodowości niemieckiej są zobowiązani wykonywać polecenia także władz polskich aż do chwili wyraźnego zwolnienia ze stanowiska, musiał kasę zatrzymać jeszcze poza termin 1 kwietnia.

* Szwemin był uczniem gimnazjum gnieźnieńskiego i zdał egzamin maturalny na Wielkanoc 1900 r. w Gnieźnie. Zawikłany w proces gnieźnieński, był Sz. przez władze pruskie prześladowany. Obecnie piastuje Szwemin stanowisko kuratora na Pomorzu.

1919 r. oraz emerytowanego nauczyciela szkoły powszechnej Morawskiego,** którego miejsce zajął od 18. stycznia ks. Kinastowski, wikariusz archikatedrały, a obecnie proboszcz w Żminie.

Stosunki, które się wytworzyły, nie zadowalały niejednych Niemców profesorów. Ci przeto stawili wniosek o przeniesienie w niemieckie okolice. I tak wnosi Hall o przeniesienie do Hessen-Nasau, Müller do Saksonji, Pusch do Celle w Westfalji. Również i kasztelan zakładu Poseck z powodu braku znajomości języka polskiego stawił wniosek o translokację i został przeniesiony z dn. 1. kwietnia 1919 r. do seminarjum nauczycielskiego w Pile. Tem samym powstała posada wolna dla Polaka, która powierzono A. Woźniakowi z Gniezna, który jeszcze obecnie ten urząd sprawuje. Z początkiem roku 1919 opuścili grono nauczycielskie nauczycielki Baecker i Dolezich, a z dniem 1. kwietnia także Knothe i Thomas, albowiem reszta nauczycieli, których zastępowały, powróciła z wojska. Poza temi dobrowolnemi translokacjami zwolniła Nacz. Rada Lud. z dn. 1. IV. trzech Niemców profesorów, którzy niesprawiedliwie odnosili się do uczniów Polaków za czasów pruskich. Do nich należał przede wszystkim Dr. Edward Schulz, przez młodzież polską, a nawet i niemiecką znieawidzony. Ponieważ Schulz był kierownikiem internatu niemieckiego przy ul. Wrzesińskiej, przeto z dn. 1. IV. ten zakład zlikwidowano.

W dniu 8. kwietnia otrzymali powołania do gimnazjum gnieźnieńskiego profesorowie: Dr. Stróżewski z Bytomia na G. Śląsku oraz Stanisław Drzeżdżyński z Głubczyc, który równocześnie został zamianowany dyrektorem zakładu. Dr. Stróżewski zjechał niebawem do Gniezna, natomiast dyr. Drzażdżyński mógł przejąć swe urzędowanie dopiero w końcu czerwca 1919 r. W połowie kwietnia zaangażowało Pr. K. Szk. dla gimnazjum gnieźnieńskiego Antoninę Bürgelównę, Bogdana Szalkowskiego i ks. Stanisława Tłoczyńskiego, dyr. chóru archikatedralnego dla nauki śpiewu.

W międzyczasie podjął wydział przy N. R. L. w Poznaniu, w którym pracował ks. kan. Lukomski i p. Szwemin, starania, ażeby jaknajprędzej pozyskać nauczycieli-Polaków z Małopolski. Na początku maja przybyli do gimnazjum gnieźnieńskiego profesorowie: 1. Ślebodziński Władysław, 2. Dr. Frankiewicz Czesław, 3. Hasiński Leon, 4. Koczocik Józef, 5. Grudniewicz Szczepan, 6. Polniakowski.* Krótco potem liczbę profesorów Polaków powiększył jeszcze prof. Augustak, obecnie dyrektor gimn. w Inowrocławiu. Az do końca kwietnia kierownictwo zakładu spoczywało w rękach dyr. Heinricha, a obrona interesów uczniów-Polaków i troska o naukę języka polskiego i spolszczenie zakładu należały do doradcy dyrektora. Jakkolwiek współpraca zgodnie się rozwijała, to jednak wyczerpany trudnościami w zarządzie, dyr. Heinrich 23. IV. złożył kierownictwo zakładu, przenosząc się do Poznania. Na krótki czas przejął kierownictwo najstarszy członek grona profesor

** Zasłużony nauczyciel z Gniezna został zamianowany później pierwszym inspektorem polskim na miasto Gniezno. Morawski uczył języka polskiego 8 godz. w kl. I i II, a Jan Roj, nauczyciel gimnazjalny godz. 21, mianowicie w klasach od IV. do klasy najwyższej oraz na kursie. Ś. p. Morawski zmarł 14. III. 1922 r.

* Polniakowski po kilku dniach przeniósł się do gimnazjum w Krotoszynie.

skiego Meyer, który po kilku dniach zrezygnował. Po tymże prowadził prof. Theine kierownictwo zakładu do 14. maja, w tymże bowiem dniu Pr. K. Szk. zamianowało ks. Leona Lagodę zastępcą dyrektora. Tak przedstawiał się skład gron profesorskiego w pierwszym okresie szkoły polskiej aż do końca miesiąca czerwca, kiedy to stanął w Gnieźnie dyrektor Drzażdżyński.

Dzień przybycia (17. VI. o godz. 9) sędziwego Polaka, który przez lat 44 uczyć musiał na obczyźnie młodzież niemiecką, był najradośniejszym tego okresu. Imieniem zakładu powitał dyrektora ks. L. Lagoda, który dał wyraz tej radości w serdecznych słowach, że może złożyć zarząd i kierownictwo gimnazjum w ręce tak doświadczonego pedagoga, którego ze zakładem gnieźnieńskim łączą niezwykle ściśle węzły, ponieważ na górze Lecha w Gnieźnie ujrzał światło dzienne i należał do pierwszych abiturjentów gnieźnieńskich. Na słowa powitania odpowiedział w długim przemówieniu dyr. Drzażdżyński, do głębi wzruszony, i zapewniał tak grono profesorskie jak i młodzież zarówno polską jak i niemiecką, że zawsze w stosunku do niej kierować się będzie życzliwością i sprawiedliwością.

III. Organizacja szkoły i nauki polskiej.

Jedno z pierwszych zarządzeń ministra oświecenia publicznego w Berlinie Haenisch'a z dn. 29. listopada 1918 r. przyznawało uczniom po ukończonym 14 r. życia prawo wyboru, czy chcą uczęszczać na naukę religji, czy nie. W tym celu zgromadził dyr. Heinrich uczniów zakładu od kl. W III do prymy dnia 18 grudnia 1918 r. o godz. 11.30 w auli, i w obecności ks. Leona Lagody zapoznał ich z treścią rozporządzenia ministerjalnego. Dyrektor zakończył swe przemówienie, że ministerstwo składa w ręce młodzieży decyzję bardzo ważną, że, mając jednak zaufanie do swej młodzieży, jest przekonany, iż, rozumiejąc doniosłość nauki religji, z prawa przyznanego im przez ministra nie skorzysta. Młodzież polska i katolicka cała bez wyjątku oświadczyła się za nauką religji; a ponieważ rozporządzenie ministra oświaty Haenisch'a również uwalniało uczniów od odrabiania zadań na lekcje religji, przeto uczniowie przyrzekli uroczystie czynić to z własnej woli.

Już w miesiącu listopadzie zaprowadzono naukę religji w języku polskim. Nauczanie religji odbywało się w ten sposób, że katecheta na wstępie lekcji wykladał w języku polskim, a przy końcu godziny w języku niemieckim. Z powodu nikłej liczby * uczniów Niemców-katolików nie zgodził się decernent dla spraw polskich przy Pr. K. Szk. w Poznaniu na lekcje religji w języku niemieckim i na angażowanie osobnego księdza dla tejże nauki religji. Niebawem ukazało się rozporządzenie ministra pruskiego, które przyznawało Polakom prawo do nauki religji w języku polskim. Z nauczaniem religji łączy się ściśle wykonywanie praktyk religijnych. Według dotychczasowego zwyczaju, uczniowie katolicy w I. kwartale 1919 r. przystąpili wspólnie do sakramentów śś.; osobnych zaś nabożeństw szkolnych w niedziele i święta nie było.** Z dniem 1 maja 1919 r. t. j. z początkiem no-

* Liczba Niemców-Katolików wynosiła na początku roku 1919 25 uczniów we wszystkich klasach gimnazjalnych i realnych.

** Jedynie dwa razy w tygodniu w miesiącach letnich uczęszczali uczniowie na mszę św. szkolną do kościoła pofranciszkańskiego.

wego roku szkolnego wprowadza się regularne nabożeństwa szkolne, przy-
czem przenosi się nabożeństwo szkolne z kościoła pofranciszkańskiego do
kościółka św. Jerzego * przy katedrze gnieźnieńskiej.

Podczas wakacyj letnich odprawiło 36 uczniów od klasy piątej w gó-
rę pierwsze zamknięte rekolekcje ** w Konwiktie Arcybiskupim w Gnieźnie
od 31. sierpnia do 4. września. Udział w rekolekcjach był oczywiście zupeł-
nie dobrowolny. Utrzymaniem rekolektantów zajęła się hr. Żółtowska z Nie-
cchanowa. Uczeń-kronikarz, kończąc sprawozdanie z rekolekcji, tak pisze
w r. 1919: „Oby pierwsze rekolekcje w szkole ziemi wielkopolskiej wywo-
łały silny oddźwięk i oby nich rekolekcyjny objął całą polską młodzież szkół
średnich“.

Niedługo potem ministerstwo pruskie przyznało Polakom prawo tak-
że do nauki języka polskiego. Zorganizowanie nauki języka polskiego nale-
żało do pierwszych obowiązków doradców dyrektorów. Dotychczasowych
kontrolerów dyrektorów, mianowanych przez Rady Robotnicze i Żołnierskie,
zatwierdziło Pr. K. Szk. jako doradców. W łączności z zarządzeniem mini-
sterstwa oraz Pr. K. Szk. w sprawie nauki języka polskiego wydało to ostat-
nie instrukcje dla doradców dyrektorów, a decernent dla spraw polskich przy
Pr. K. Szk. prof. Dr. Lęgowski ogłosił instrukcje na początku stycznia w ję-
zyku polskim, uzupełniając je odpowiednimi komentarzami. Natychmiast na
początku nowego kwartału szkolnego zaprowadzono w gimnazjum gnieźnień-
skim naukę języka polskiego we wszystkich klasach, a naukę prowadził nau-
czyciel gimnazjalny Roj oraz Morawski i od 18. stycznia 1919 r. ks. Kina-
stowski. Język polski stał się z tą chwilą dla młodzieży polskiej obowią-
zkowym przedmiotem nauki. Ze względu na ważność przedmiotu liczba go-
dzin języka polskiego przewyższała dotychczasową liczbę godzin nauki ję-
zyka niemieckiego. Stan nauki języka polskiego z początkiem nowego kwarta-
łu szkolnego przedstawiał się w sposób następujący:

Klasa*	Liczba uczniów	Liczba godzin	Nauczyciel
VI g + VI r	33 + 2 = 35	4	Morawski (od 18. I. 1919 r. Ks. Kinastowski)
V g + V r	34 + 4 = 38	4	
IV g + IV r	25 + 5 = 30	4	Roj
N III g + N III r	32 + 3 = 35	4	„
W III g + W III r	27 + 5 = 32	4	„
N II g + N II r	19 + 1 = 20	3	„
W II g + N I g	11 + 10 = 21	3	„
Kurs (I + W II)		3	„

* Jakkolwiek zamiana kościoła sama w sobie nie stanowiła rzeczy wielkiej
wagi, to jednak Niemcy przypisywali temu faktowi wielkie znaczenie, ponieważ do-
tychczasowy kościół gimnazjalny stał pod zarządem Niemców-katolików.

** Za czasów niemieckich rekolekcje zamknięte mogły się tylko w ukryciu
odbywać po óworach wielkopolskich.

* Liczby podają oznaczenie klas według ówczesnego zwyczaju, od seksty,
kwinty wzwyż.

Nauka języka polskiego wymagała, aby dostarczyć młodzieży odpowiedniej lektury polskiej. Przeto zażądano od dyrekcji wydania dawnej biblioteki polskiej, która liczyła 472 tomów. Do użytku młodzieży polskiej wydano bibliotekę niezwłocznie na podstawie rozporządzenia Pr. K. Szk. Książki rozmieszczono w poszczególnych klasach. Historia zamknięcia uczniowskiej biblioteki szkolnej przedstawia się następująco: Do końca roku szkolnego 1901 odbywała się w gimnazjum gnieźnieńskim nauka języka polskiego w trzech grupach. Udział brało w kursach języka polskiego w roku skasowania nauki języka polskiego na 150 uczniów-Polaków, 149. Skreślenie nauki języka polskiego umotywowano rzekomo, jak podaje raport dyrektora Martina z dnia 15. maja 1901 r., tem, że w gimnazjum niema ani jednego nauczyciela, który mógłby język polski wykładać. Równocześnie ze zawieszeniem lekcyj języka polskiego wydało Pr. K. Szk. polecenie, aby nie wypożyczyć uczniom-Polakom książek polskich z biblioteki.

Język niemiecki przestał z nowym kwartałem obowiązywać uczniów-Polaków, a oceny z języka polskiego miały to same znaczenie, co dotychczas predykaty z języka niemieckiego. Zastosowano to przy egzaminie wstępnym do kl. I., który się odbył 12 czerwea w 6 grupach, 4 dla Polaków i 2 dla Niemców. W grupach polskich egzaminowali bądźto profesorowie-Polacy, bądźto profesorowie-Niemcy ze znajomością języka polskiego, aby dać chłopcom Polakom możność odpowiadania na pytania bądźto po polsku, bądźto po niemiecku. Wynik egzaminu przesunął się na korzyść Polaków, a mianowicie przyjęto na podstawie egzaminu 84 Polaków i 54 Niemców, podczas gdy szczególnie w latach ostatnich przyjmowano do kl. I. uczniów-Polaków zazwyczaj 50 proc. mniej niż Niemców.*) **

Grypa, srożąca się jesienią 1918 r. oraz częste i przydługie przerwy w nauce z powodu braku opalu spowodowały, że profesorowie na konferencji klasyfikacyjnej w dn. 20 lutego 1919 r. powzięli nadzwyczajną uchwałę, że wszystkim uczniom bez wyjątku przysługuje prawo przejścia do wyższej klasy; natomiast uczniom słabym radzi się, ażeby dobrowolnie zrezygnowali z wyższej klasy; z rady tej skorzystał tylko jeden uczeń zakładu. Rozdanie świadectw promocyjnych nastąpiło w dn. 9 kwietnia; w tym celu musieli uczniowie osobno zjechać do Gniezna, albowiem od 21 lutego nauka z braku opalu uległa przerwie.

Z nowym rokiem szkolnym, który rozpoczął się z początkiem maja, od klas pierwszych nastąpiła zupełna reforma nauki, a mianowicie: urządzono jedną pierwszą klasę niemiecką oraz dwie pierwsze klasy polskie; w klasach polskich we wszystkich przedmiotach obowiązywał język wykładowy polski. Uczniowie I. klasy niemieckiej pobierali obowiązkowo język polski. Potem wprowadzono we wszystkich klasach podział uczniów na oddziały polskie i niemieckie, mianowicie w języku polskim i w historii. Ponieważ zaś

* Na Wielkanoc 1917 r. przyjęto do kl. I. na ogólną liczbę 99, 66 Niemców, 33 Polaków; na Wielkanoc 1918 r. na 100 uczniów, 63 Niemców i 37 Polaków.

** Korzystny wynik egzaminu spowodował także wielki napływ uczniów polskich do konwiktu Arcybiskupiego.

zakład posiadał zastęp polskich profesorów, przeto z polecenia zastępcy dyrektora nauka także w innych przedmiotach częściowo odbywała się w języku polskim, szczególnie w klasach z znacznym procentem Polaków.*

W lekcjach historii i geografii w oddziałach niemieckich do materiału naukowego należała także historia i geografia Polski. Dla uczniów-Niemców od klasy wyższej tereji wyż odbywał się od maja 1919 r. fakultatywny kurs języka polskiego. W kursie brało udział uczniów 50.

W dniu 17 czerwca 1919 r. odbyła się w Poznaniu ważna konferencja polskich dyrektorów szkół średnich w Wielkopolsce, która omówiła sposoby dalszego spolszczenia szkolnictwa. Na konferencji był obecny zastępca dyrektora ks. Leon Łagoda, a wskazówki tejże konferencji poczał stosować w praktyce od września 1919 r.** nowy dyrektor zakładu Drzazdżyński, który w międzyczasie zjechał ze Śląska.

IV. Młodzież szkoły i jej udział w życiu narodu.

Rozporządzenie ministra Haenisch'a z dn. 27 listopada 1918 r. poleciło, żeby we wszystkich zakładach powstawały gminy szkolne, z których miały się wyłonić rady uczniów. Aby zadosyćuczynić rozporządzeniu ministerjalnemu zwołał dyr. Heinrich na dzień 20 grudnia 1918 r. w auli gimnazjum grono profesorskie oraz całą młodzież, począwszy od wyższej tereji. Zebranie uchwaliło zalozyć gminę szkolną (140 głosów c/a 15) i wyłonić Radę uczniów (91 c/a 61). Ze zebrań spisano protokół, który był pierwszym i ostatnim, albowiem gmina szkolna dalszych posiedzeń już nie odbyła i nie podała programu pracy dla Rady uczniowskiej. Natomiast uczniowie-Polacy skorzystawszy z tego rozporządzenia, utworzyli organizację reprezentującą całą młodzież gimnazjalną pod nazwą „Towarzystwo Polskich Gimnazjastów“. Organizacja ta wszędzie popierała dążności, zmierzające do spolszczenia zakładu i przyczyniła się znacznie do nadania zakładowi znamion i charakteru szkoły polskiej. Swoboda, którą uzyskała młodzież, pozwoliła Towarzystwu Tomasz'a Zana, oraz skautingowi prowadzić wyteżoną pracę nad pogłębieniem znajomości języka polskiego i historii polskiej, której brak spowodowała długa niewola, oraz budzić w młodzieży polskiej świadomość narodową.

Młodzież polska dała niejednokrotnie dowody patriotyzmu i poświęcenia. W powstaniu wielkopolskiem wzięła udział znaczna liczba uczniów polskich tak, że klasy wyższe zupełnie opustoszały. Z uczestników powstania wielkopolskiego poległ: 1. Adolf Cymś, uczeń kl. VIII; *** 2. Romuald Bock,

---

* W I kwartale od 1 maja liczba lekcji z polskim językiem wykładowym wynosiła 140 godzin tygodniowo.

Religia 24, jez. polski 35, jez. łaciński 16, historia 19, geografia 4, matematyka 8, przyroda 4, kaligrafia 2, śpiew 7, gimnastyka 21.

** Rok szkolny 1919.1920 liczył kwartałów pięć, ponieważ początek roku szkolnego przesunięto z Wielkijmocy na początek września.

*** Cymś poległ na froncie północnym.

uczeń kl. VI;* 3. Kazimierz Pogłodziński, uczeń kl. VI;** 4. Stefan Kunicki, uczeń kl. VII; ** 5. Kazimierz Głowacki, uczeń kl. VI.**

Ciała trzech ostatnich sprowadzono do Gniezna, a uroczysty pogrzeb odbył się w dn. 29 stycznia o godz. 3 po południu z zakładu św. Jana. Kondukt prowadził ks. Leon Łagoda, który na cmentarzu wygłosił przemówienie. Od katedry przyłączył się do orszaku pogrzebowego ks. biskup Kloske. W pogrzebie wzięła udział młodzież gimnazjalna oraz niezliczone tłumy ludności z miasta. Poległych bohaterów uczczono tablicą pamiątkową, którą umieszczono we westybulu zakładu, z okazji obchodu 60-lecia gimnazjum gnieźnieńskiego.***

Pozatem stawiała się młodzież klas średnich do dyspozycji władz wojskowych, kiedyto z powodu braku opału naukę w końcu lutego zawieszono. Po minionem niebezpieczeństwie ze strony wroga młodzież ta wracała do zakładu w początkach maja.

Pierwszą uroczystość narodową święciła młodzież polska 28 stycznia 1919 r. w dzień setnej rocznicy śmierci Kilińskiego. W dniu tym zgromadziła się młodzież o godz. 8-15 w auli gimnazjum, gdzie w poważnym nastroju wysłuchała wykładu ks. Łagody oraz deklamacjami i śpiewem uczciła bohatera narodu. Po poranku szkolnym wszyscy uczniowie-Polacy udali się na uroczyste nabożeństwo do katedry. Dzień ten był dla Polaków wolnym od nauki.

Rok szkolny 1919 rozpoczął się uroczystym obchodem 3. Maja. W dn. tym odbyła się uroczystość w auli zakładu, zorganizowana przez doradcę dyrektora z pomocą młodzieży polskiej. Wykład wygłosił ks. Leon Łagoda, a młodzież uświetniła święto narodowe deklamacjami i śpiewem. W tymże obchodzie wystąpiła poraz pierwszy orkiestra gimnazjalna, zorganizowana przez Tow. Polskich Gimnazjastów. Po nabożeństwie wzięła młodzież udział w pochodzie ulicami miasta.

Niebawem mogła się młodzież polska zakładu gromadzić pod własnym sztandarem. Sztandar bardzo cenny został zamówiony przez zastępcę dyrektora i delegację Tow. Polskich Gimnazjastów i artystycznie wykonany w pracowni p. Karłowskiej w Poznaniu. Sztandar po jednej stronie nosi emblemat orła, a po drugiej wizerunek Mickiewicza. Sztandar przedstawił się tak poważnie i godnie, że wzbudził w sercach młodzieży niemieckiej zazdrość, ponieważ tak pięknym sztandarem wykazać się nie mogła.

X. Leon Łagoda.

* Bock zmarł z odniesionych ran w szpitalu w Gnieźnie 22. XII. 1919.

** Pogłodziński, Kunicki i Głowacki polegli pod Bydgoszczą.

*** Tablicą wymienia także Kazimierza Łaniewskiego, ucznia kl. VIII, który poległ w r. 1920 podczas wojny bolszewickiej.

ZARYS HISTORJI ZAKŁADU

OD ROKU 1919.

Od września 1919 r. objął kierownictwo gimnazjum dyrektor Polak, prof. Stanisław Drzażdżyński. Przybyły też wówczas nowe polskie siły wykładowe, ubywali natomiast nauczyciele Niemcy. Mimo to rok szkolny 1919/20 był jeszcze pod tym względem rokiem przejściowym; istniały bowiem klasy niemieckie, uczyło kilku profesorów Niemców, musiano więc obok urzędowego języka polskiego posługiwać się także językiem niemieckim. Dopiero w r. 1920/21 Gimnazjum Gnieźnieńskie ostatecznie się spolszczyło: opuścili jego mury ostatni Niemcy zarówno nauczyciele jak i uczniowie. W tym też roku ustalono nowy program i polskie podręczniki. Życie szkolne nie mogło się przecież odrazą ułożyć normalnie. Wypadki polityczne odrywały młodzież starszą od książek na front i do pracy społecznej (udział w Straży Obywatelskiej). A znów uczniowie, powracający z wojska do zakładu nie mogli już wyrównać braków w nauce, co musiało być uwzględniane także przy egzaminach końcowych. Z drugiej strony bardzo liczny napływ młodzieży polskiej do klas niższych wytwarzał stan stałego ich przepelnienia. Lokal, obliczony maximum na 300 chłopców, musiał ich mieścić 600 do 700! W r. 22/3 nauka musiała się odbywać w trzech miejscach: w Gimnazjum, Konwikcie Arcybiskupim i w Szkole Ewangelickiej. Jeśli dodamy do tego „psychologję powojenną”, która od starszych udzielała się młodzieży, zrozumiemy, że nie łatwo było utrzymać w owych latach młodzież w należytej karności, a naukę na odpowiednim poziomie. Trudności w tej mierze powiększała plynność programów szkolnych, częściowy brak podręczników i pomocy szkolnych, częste w pierwszych latach zmiany w gronie nauczycielskiem i wreszcie nader szczupłe fundusze. Dzięki wszakże pracy grona nauczycielskiego, jak i współdziałaniu grupy ideowej młodzieży, zrzeszonej w T. T. Z., oraz wspieraniu materialnem Zakładu przez powstały w r. 24/5 Komitet Rodzicielski, podnosił się z każdym rokiem poziom naukowy Gimnazjum.

W r. 1923 obchodziło Gimnazjum Gnieźnieńskie uroczyste 60-lecie swego istnienia.

W r. 1921 Dyrektor Drzażdżyński po nieszczęśliwym wypadku nie mógł pełnić przez szereg miesięcy swych obowiązków, — zastępowali go prof. Birgfellner i ks. Lagoda. W r. 26 dyr. Drzażdżyński przeszedł w stan spoczynaku, odznaczony orderem Polonia Restituta, za swoją 50-letnią pracę

pedagogiczną, w czasie której był wzorem surowej obowiązkowości i umiłowania swego zawodu. Po nim objął urzędowanie prof. Jan Birgfellner.

Dalszy rozwój Zakładu tamuje obecnie najbardziej szczupłość lokalu, to też powstał projekt nadbudowy 2-go piętra kosztem skarbu i miejscowego społeczeństwa. Zrealizowanie napotyka jednak na wielkie trudności.

Blizsze szczegóły z życia Gimnazjum w II. 1919—1929 podane są poniżej

UROCZYSTOŚCI.

Co roku obchodziła młodzież z gronem profesorskiem rocznice powstania listopadowego i Konstytucji 3 Maja. Po uroczystem nabożeństwie odbywała się w auli akademja, na którą składały się: śpiew chóru gimnazjalnego, przemówienie jednego z nauczycieli, deklamacje i popisy muzyczne uczniów. Obchód kończono odśpiewaniem hymnu narodowego. W dniu 3 maja grono profesorskie i uczniowie, uszykowani w szeregi ze sztandarem uczestniczyli nadto w pochodzie obywatelskim przez ulice miasta; gimnazjum brało również udział w drocznej procesji Bożego Ciała. Rozdawanie świadectw maturalnych było też połączone z uroczystym aktem.

Oprócz powyższych corocznych uroczystości odbyły się w gimnazjum liczne obchody; z tych najważniejsze:

19. III. 1921 r. Uroczystość manifestacyjna za przyłączeniem do Polski Górnego Śląska.

21. XI. 1921 r. Akademia ku uczczeniu Dantego. Odczyt o twórczości Dantego wygłosili ks. prałat Krzeszkiewicz i prof. Biesiekierski, uczniowie wykonali śpiewy chóralne.

30. I. 1922 r. Gimnazjum wzięło udział w nabożeństwie żałobnem za zmarłego Ojca Św., Benedykta XV.

20. V. 1922 r. Uroczystość szkolna, poświęcona uczczeniu Polonii Amerykańskiej, poprzedzona żałobnem nabożeństwem za poległych na wojnie światowej Polaków z Ameryki.

17. X. 1922. r. Powitanie w murach gimn. ks. Kardynała dr. Dalbora podczas wizytacji Zakładu.

21. XII. 1922. r. Udział gimnazjum w nabożeństwie żałobnem za duszę pierwszego Prezydenta Rzeczypospolitej ś. p. Gabriela Narutowicza.

9. III. 1923 r. Obchód szkolny ku czci Mikołaja Kopernika w 450-nią rocznicę jego urodzin.

21. III. 1923 r. Uroczystość szkolna z powodu uznania przez Radę Ambasadorów wschodnich granic państwa polskiego.

9. IX. 1923 r. Udział gimnazjum w uroczystem powitaniu przybywającego do Gniezna gen. J. Hallera.

2—4. X. 1923 r. Gimnazjum obchodziło uroczystość przy licznych udziale byłych wychowanków 60-lecie swego istnienia. W pierwszym dniu uroczystości jubileuszowych uczniowie wykonali wobec gości ćwiczenia i popisy gimnastyczne, wieczorem zaś odegrali wystawioną staraniem prof. Maty-

sika „Antygonę” Sofoklesa. Następnego dnia po solennem nabożeństwie w Katedrze odbyła się uroczysta akademja i poświęcenie tablicy pamiątkowej z imionami byłych uczniów gimnazjum, poległych w czasie powstania wielkopolskiego. Obchód zakończono 3-go dnia odprawieniem żałobnego nabożeństwa za dusze zmarłych i poległych b. uczniów-kolegów.

8. X. 1923 r. Pogadanka o Japonji w związku ze zbieraniem składek na ofiarę trzęsienia ziemi w Japonji.

13. X. 1923 r. Obchód szkolny ku uczczeniu 150-letniej rocznicy ustanowienia Komisji Edukacyjnej i ku czci ks. Stan. Konarskiego.

3. III. 1924 r. Przemówienie, poświęcone pamięci prezydenta U. S. A. Wilsona.

1. V. 1924 r. Gimnazjum bierze udział w uroczystem przyjęciu Prezydenta Rzeczypospolitej Wojciechowskiego przez obywateli m. Gniezna.

6. VI. 1924 r. Poranek, poświęcony uczczeniu Juliusza Słowackiego w 75-letnią rocznicę zgonu poety.

25. X. 1924 r. Udział gimnazjum w nabożeństwie żałobnem za dusze ś. p. Henryka Sienkiewicza. Przemówienia gospodarzy klasowych o twórczości i działalności pisarza-patrioty.

16. V. 1925 r. Udział gimnazjum w pogrzebie ks. biskupa Kłoske'go.

7. XI. 1925 r. Gospodarze klasowi wyjaśnili uczniom znaczenie uroczystości pogrzebu Nieznanego Żołnierza.

12. II. 1926 r. Udział gimnazjum w uroczystościach pogrzebu ks. Kardynała Dalbora.

20. II. 1926 r. Poranek, poświęcony pamięci St. Staszica.

8. V. 1926 r. Odbyły się pogadanki w poszczególnych klasach z okazji 150-lecia niepodległości U. S. A.

10. XII. 1926 r. Nabożeństwo żałobne za duszę śp. kuratora Sobieńskiego i poranek, poświęcony jego pamięci.

29. I. 1927 r. Uroczysty obchód poświęcony pamięci Jana Kasprowicza.

20. VI. 1927 r. Uroczystość szkolna z okazji sprowadzenia zwłok Juliusza Słowackiego do kraju. Wyjazd Delegacji Gimnazjum na uroczystości pogrzebowe do Krakowa.

24. X. 1927 r. Poranek ku uczczeniu 30-letniej rocznicy zgonu Adama Asnyka.

11. XI. 1927 r. W rocznicę odzyskania niepodległości, po nabożeństwie odbyła się uroczystość szkolna: jednocześnie hufiec przysposobienia wojskowego i harcerze wzięli udział w obchodzie wojskowym.

28. XI. 1927 r. Obchód 300-letniej rocznicy zwycięstwa floty polskiej pod Oliwą.

10. XII. 1927 r. Pogadanki w poszczególnych klasach o generale Bemie.

22. IV. 1928 r. Wieczór ku czci św. Wincentego à Paulo.

27. X. 1928 r. Uroczysta akademja przy licznyim udziale obywatelstwa z powodu 25-lecia procesu Gimnazjastów Gnieźnieńskich, sądzonych przez władze pruskie za patriotyczną działalność T. T. Z.

10. XI. 1928 r. Uroczysty obchód 10-lecia odzyskania niepodległości. Udział gimnazjum w solemnym nabożeństwie w tunie; poranek w szkole, na który się złożyły przemówienia jednego z członków grona nauczycielskiego i ucznia kl. 8-ej oraz śpiew chóru gimnazjalnego; posadzenie drzewek Wolności przed gimnazjum i wreszcie pochód manifestacyjny wspólnie z innymi szkołami po mieście. Na wniesek Dyrektora Gimnazjum, Miejski Komitet obchodu uchwalił założyć w Gnieźnie ogród botaniczny szkolny.

Oprócz wyżej wyliczonych obchodów odbył się w auli gimnazjalnej szereg odczytów i produkcji dla młodzieży. Pozwoliły sobie wymienić z odczytów: Dra Szmaja wykład „O alkoholizmie”; prof. Baczyńskiego: „O obronie powietrznej”; p. Kalfinowskiego: „Legenda Wawelu”; p. Warszmama: „O wychowaniu fizycznym”; p. Słusznika: „O chorobach płuc”; dra Ossendowskiego: „O szkodliwości palenia tytoniu”; p. Wawrzyniaka wykład o jedwabnictwie. Z produkcji wymienimy: Koncert artysty skrzypka Jaluiego; dwa koncerty kapeli i chóru ukraińskiego, artystyczne deklamacje p. Duleby, p. Wróblewskiego i p. Wysockiego; śpiew pp. Orzelskich.

Poza szkołą młodzież gimnazjalna uczeszczała za każdorazowem pozwoleniem Dyrekcji na gościnne występy trupy dramatycznej poznańskiej i bydgoskiej oraz na przedstawienia miejscowych zespołów amatorskich. Tym sposobem zapoznawała się bliżej z wartościowymi dziełami repertuaru scenicznego, jak np.: „Mazepa” Słowackiego, „Skapiec” Moljera, „Zemsta” Fredry, „Antychryst” Roztworowskiego, „Orle” Rostanda, „Zaczatowane Koło” Rydla i t. p. Nadto co roku wyjeżdżali uczniowie klas najstarszych z profesorami do Poznania na przedstawienia klasycznych dzieł naszej literatury, jak „Dziady”, „Kordjan”, „Wesele”, „Śluby Panięskie”. Uczeszczała wreszcie gimnazjaści na popołudniowe przedstawienia kinowe treści naukowej, patriotycznej lub innej odpowiedniej dla młodzieży. Także w sali gimnastycznej gimnazjum były wyświetlane aparatem szkolnym obrazy dla użytku nie tylko gimnazjalistów ale i innych szkół gnieźnieńskich.

W sprawozdawczym okresie odbyły się w Gnieźnie dwie wystawy obrazów, wystawa przeciwgułzicza i rolniczo - przemysłowa. Wystawy te zwiedziła młodzież pod kierownictwem nauczycieli. Szczególnie polecane były i chętnie słuchane „Powszechnie Wykłady Uniwersyteckie”, organizowane przez T. C. L., a wygłaszane zazwyczaj przez profesorów Uniwersytetu Poznańskiego. W wykładach tych brało też bardzo czynny udział kilku nauczycieli gimnazjalnych.

W grudniu 28 r. wzięło gimnazjum udział w Powiatowej Wystawie Szkolnej.

12. V. odbył się obchód 10-lecia szkolnictwa polskiego.

30. V. wzięło udział w przyjęciu P. Prezydenta Rzplitej Polskiej

6. VI. zwiedzili zakład uczestnicy Zjazdu Filologów, uczestnicząc w 2-ech lekcjach filologii klasycznej.

Zwiedzenie P. W. K. odłożono na wrzesień r. szk. 29/30.

Opis budynku szkolnego.

Gmach gimnazjum położony jest prawie w środku miasta, u zbiegu ulicy Mieczysława i Mickiewicza. Składa się on z budynku głównego i prawie równego mu wielkością skrzydła. Oba budynki są jednopiętrowe i zajmują pow. 815 m², lecz wobec wciąż rosnącego napływu młodzieży okazują się za szczupłe. Mieści się tu 15 sal szkolnych, aula, gabinet fizyczny z osobną salą wykładową, pracownia fizyczna, gabinet geograficzno-historyczny, i sala rysunkowa. Sala gimnastyczna o pow. 295 m², zbudowana jest oddzielnie na boisku gimnazjalnem. Do tego samego kompleksu gmachów należy również dom mieszkalny tuż obok gimnazjum, przy ul. Mieczysława. Jedną część tego domu zajmuje biblioteka nauczycielska i uczniowska, należąca do największych księgozbiorów szkolnych w Wielkopolsce. Temi budynkami, które pokrywają łączną powierzchnię 1150 m², zamknięte jest duże i wygodne boisko szkolne, o powierzchni około 2500 m². Od strony obu ulic gmachy szkolne otoczone są szerokim na 10 m. ogrodem, którego część używana jest na doświadczalne ogródki szkolne.

F. Sz.

Spis członków Kolegium Naucz.

w Gimnazjum im. Bolesława Chrobrego w Gnieźnie
w latach 1918 19 — 1928 29.

1. J. Augustak od 1. IX. 1919 do 1. IX. 1920; 2. Baczyński od 1. I. 1921; 3. Ks. Ant. Bajerlein od 1. IX. 1928; 3. Teof. Barczyński od 1. XI. 1922 do 30. VI. 1923 kontrakt.; 5. Ks. Ant. Berek od 1. I. 1923 do 31. X. 1927; 6. Dr. fil. Lud. Pomian-Biesiekierski od 1. IX. 1920 do 30. XI. 1927; 7. Dyr. J. Birgfeldner od 1. IX. 1919; 8. Ad. Błażak od 1. I. 1921; 9. Zyg. Bloch od 1. IX. 1926; 10. Teodozy Boreczowski od 1. IX. 1919; 11. Stan. Buschke od 1. II. 1922 do 1. IV. 1923; 12. Ant. Bürgelówna od 15. IV. 1919 do 30. VI. 1926; 13. Walerjan Dąbrowski od 1. IX. 1922 do 31. VIII. 1924 i od 1. IX. 1926; 14. Grzeg. Dopke od 1. IV. 1918 do 1. IV. 1920; 15. Rysz. Dreschke od 1. IV. 1918 do 1. IV. 1920; 16. Dyr. Stan. Drzażdżyński od 1. IV. 1919 do 30. IX. 1925; 17. Dr. fil. Czesł. Hen. Frankiewicz od 30. IV. 1919 do 1. X. 1925; 18. Józ. Godzień od 1. II. 1927 do 30. VI. 1927 kontrakt.; 19. Leon Hasiński od 1. IV. 1919 do 25. II. 1920; 20. August Hirte do 30. VI. 19 ; 21. Dr. med. Edw. Hein od 1. XI. 1927 do 20. I. 1928; 22. Szezeplan Grudniewicz od 1. IV. 1919 do 30. VI. 1928; 23. Wiktor Kapann od 1. VII. 1922 do 31. VIII. 1924; 24. Ks. Kaz. Kinasowski od 15. I. 1919 do 30. VI. 1922; 25. Józ. Koczocik od 1. IV. 1919 do 1. IX. 1924; 26. Stef. Kolezyński od 1. IX. 1926; 27. J. Kolodziej od 1. IX. 1921 dotąd (urlap); 28. Tom. Kolodziej od 15. IV. 1920; 29. Józ. Kompf od 1. IX. 1921 do 31. VIII. 1924; 30. Dr. fil. Józ. Korzeniowski od 1. IX. 1919 do 31. VIII. 1926; 31. Otto Lawrenz od 1. I. 1909 do 1. IV. 1920; 32. Ks. Leon Lagoda od 15. X. 1918 do 1. IX. 1926; 33. Dr. Kaz. Luczewski od 1. IX. 1919 do 31. III. 1920; 34. Ks. Stef. Lukowski od 15. IX. 1926 dotąd; 35. Edw. Malinowski od 1. I. 1922 do 31. VIII. 1924; 36. Józ. Matysik od

1. IX. 1922; 37. Józ. Mazanek od 1. IX. 1920 do 1. IX. 1921; 38. Karol Meyer od 1. I. 1891 do 1. IV. 1920; 39. Alojzy Nagler od 1. VII. 1916 do 1. IV. 1920; 40. Witold Nawratil od 1. IX. 1920 do 31. I. 1921; 41. Omar Neveux od 1. II. do 30. VI. 1920; 42. Marja Niedbalska od 7. XI. 1922 do 30. VI. 1927; 43. Ks. Rudolf Nowowiejski od 1. IX. 1922 do 31. VIII. 1924; 44. Dr. med. Aleksander Ossendowski od 15. X. 1926 do 20. XI. 1927; 45. Dr. med. Józ. Pajzderski lekarz szkol. od 1. II. 1928; 46. Bron. Patyk od 1. XI. 1928; 47. Aleksander Peleczar od 1. VIII. 1922 dotąd; 48. Jadw. Perkowska od 1. IX. 1921 do 30. VI. 1922; 49. Ks. Franciszek Perz od 1. IX. 1921; 50. Konst. Proszyński od 1. IX. 1920 do 1. X. 1920; 51. Stan. Placzek od 1. IV. 1920 do 1. XI. 1921; 52. J. Porębski od 1. IX. 1920 do 1. IX. 1927; 53. Konst. Proszyński od 1. IX. 1920 do 1. X. 1920; 54. Stan. Puchala od 1. IX. 1923; 55. Alwin Reiske od 25. I. 1920 do 31. VIII. 1925; 56. Leonard Sędziński od 1. IX. 1919 do 31. VIII. 1920; 57. Stef. Śmiecki od 1. IX. 1919 do 31. XII. 1928; 58. Władysław Ślebodziński od 1. IX. 1919 do 31. VIII. 1920; 59. Józef Sosna od 1. IX. 1921; 60. Dr. Jan Staeh od 1. XI. 1921 do 1. II. 1922; 61. Hel. Steiferowa od 1. XI. 1921 do 31. VIII. 1924; 62. Teofil Stelter od 1. IV. 1916 do 1. VIII. 1920; 63. Franciszek Szychliński od 1. XII. 1928; 64. Dr. Stan. Strożewski od 1. IV. 1918 do 31. III. 1919; 65. Dr. fil. Miecz. Świercz od 1. IX. 1928 (urlop); 66. Bogd. Szalkowski od 1. V. 1919; 67. Dr. med. lekarz szkol. Stef. Szmaj od 1. X. 1923 do 31. VIII. 1926; 68. Eust. Tarnawski od 1. IX. 1927 do 1. XII. 1928; 69. Dr. fil. Marja Tarnawska od 1. IX. 1927 do 1. XII. 1928; 70. Oskar Theine od 1. VII. 1918 do 31. VIII. 1920; 71. Ks. Stan. Tloczyński od 1. I. 1921 do 30. VI. 1921; 72. Ks. Bron. Tylewski od 1. I. 1922 do 30. VI. 1922; 73. Alfr. Voge od 1. IV. 1912 do 31. VIII. 1920; 74. Jul. Waga od 1. IX. 1919 do 15. IV. 1920; 75. Ks. J. Wielebiński od 1. I. 1921 do 28. II. 1921; 76. J. Witkiewicz od 26. IX. 1921; 77. Marja Witkiewiczowa od 26. IX. 1926; 78. Ant. Wójciak od 15. III. 1926; 79. Karol Wróblewski od 1. III. 1920 do 31. VIII. 1920; 80. Józ. Zerbówna od 1. IX. 1921 do 31. VII. 1928; 81. Tad. Zieliński Jun. 1. X. 1928; 82. Tad. Zieliński Sen. od 1. IX. 1919; 83. Kaz. Zieliński od 1. I. 1920 do 1. III. 1920; 84. Józ. Żelazna od 1. IX. 1922.

W okresie sprawozdawczym zmarli:

1924 r. Józef Ma z a n e k, b. profesor filologii klasycznej w gimnazjum gnieźnieńskim; 1925 r. ks. prałat W e i m a n n, b. profesor gimnazjum i prefekt konwiktu arcybiskupiego; 1927 r. prof. Stanisław D r z a ż d z y Ń s k i, pierwszy dyrektor polskiego gimnazjum gnieźnieńskiego; 1927 r. Dr. Aleksander O s s e n d o w s k i, lekarz szkolny.

Uczniowie:

1920 r. Stefan Cieślowski; 1921 r. Kazimierz Smetkowski, ucz. kl. VII; i Grzegorz Dubienik, ucz. kl. III; 1923 r. Bronisław Gołaski i Józef Piecuch ucz. kl. III; 1924 r. Franciszek Nowak i Marjan Neumann, ucz. kl. VI; 1925 r. Stanisław Chojnacki, ucz. kl. VIII; 1926 r. Henryk Basiński, ucz. kl. I; 1928 r.

1. IX. 1922; 37. Józ. Mazanek od 1. IX. 1920 do 1. IX. 1921; 38. Karol Meyer od 1. I. 1891 do 1. IV. 1920; 39. Alojzy Nagler od 1. VII. 1916 do 1. IV. 1920; 40. Witold Nawratil od 1. IX. 1920 do 31. I. 1921; 41. Omar Neveux od 1. II. do 30. VI. 1920; 42. Marja Niedbalska od 7. XI. 1922 do 30. VI. 1927; 43. Ks. Rudolf Nowowiejski od 1. IX. 1922 do 31. VIII. 1924; 44. Dr. med. Aleksander Ossendowski od 15. X. 1926 do 20. XI. 1927; 45. Dr. med. Józ. Pajzderski lekarz szkol. od 1. II. 1928; 46. Bron. Patyk od 1. XI. 1928; 47. Aleksander Pełczar od 1. VIII. 1922 dotąd; 48. Jadw. Perkowska od 1. IX. 1921 do 30. VI. 1922; 49. Ks. Franciszek Perz od 1. IX. 1921; 50. Konst. Proszyński od 1. IX. 1920 do 1. X. 1920; 51. Stan. Placzek od 1. IV. 1920 do 1. XI. 1921; 52. J. Porębski od 1. IX. 1920 do 1. IX. 1927; 53. Konst. Proszyński od 1. IX. 1920 do 1. X. 1920; 54. Stan. Puchala od 1. IX. 1923; 55. Alwin Reiske od 25. I. 1920 do 31. VIII. 1925; 56. Leonard Sędziński od 1. IX. 1919 do 31. VIII. 1920; 57. Stef. Śmiecki od 1. IX. 1919 do 31. XII. 1928; 58. Władysław Ślebodziński od 1. IX. 1919 do 31. VIII. 1920; 59. Józef Sosna od 1. IX. 1921; 60. Dr. Jan Staeh od 1. XI. 1921 do 1. II. 1922; 61. Hel. Steiferowa od 1. XI. 1921 do 31. VIII. 1924; 62. Teofil Stelter od 1. IV. 1916 do 1. VIII. 1920; 63. Franciszek Szychliński od 1. XII. 1928; 64. Dr. Stan. Strożewski od 1. IV. 1918 do 31. III. 1919; 65. Dr. fil. Miecz. Świercz od 1. IX. 1928 (urlop); 66. Bogd. Szalkowski od 1. V. 1919; 67. Dr. med. lekarz szkol. Stef. Szmaj od 1. X. 1923 do 31. VIII. 1926; 68. Eust. Tarnawski od 1. IX. 1927 do 1. XII. 1928; 69. Dr. fil. Marja Tarnawska od 1. IX. 1927 do 1. XII. 1928; 70. Oskar Theine od 1. VII. 1918 do 31. VIII. 1920; 71. Ks. Stan. Tłoczyński od 1. I. 1921 do 30. VI. 1921; 72. Ks. Bron. Tylewski od 1. I. 1922 do 30. VI. 1922; 73. Alfr. Voge od 1. IV. 1912 do 31. VIII. 1920; 74. Jul. Waga od 1. IX. 1919 do 15. IV. 1920; 75. Ks. J. Wielebniński od 1. I. 1921 do 28. II. 1921; 76. J. Witkiewicz od 26. IX. 1921; 77. Marja Witkiewiczowa od 26. IX. 1926; 78. Ant. Wójciak od 15. III. 1926; 79. Karol Wróblewski od 1. III. 1920 do 31. VIII. 1920; 80. Józ. Zerbówna od 1. IX. 1921 do 31. VII. 1928; 81. Tad. Zieliński Jun. 1. X. 1928; 82. Tad. Zieliński Sen. od 1. IX. 1919; 83. Kaz. Zieliński od 1. I. 1920 do 1. III. 1920; 84. Józ. Żelazna od 1. IX. 1922.

W okresie sprawozdawczym zmarli:

1924 r. Józef Ma z a n e k, b. profesor filologii klasycznej w gimnazjum gnieźnieńskim; 1925 r. ks. prałat W e i m a n n, b. profesor gimnazjum i prefekt konwiktu arcybiskupiego; 1927 r. prof. Stanisław D r z a ż d z y Ń s k i, pierwszy dyrektor polskiego gimnazjum gnieźnieńskiego; 1927 r. Dr. Aleksander O s s e n d o w s k i, lekarz szkolny.

Uczniowie:

1920 r. Stefan Cieślowski; 1921 r. Kazimierz Smetkowski, ucz. kl. VII, i Grzegorz Dubienik, ucz. kl. III; 1923 r. Bronisław Gołaski i Józef Piecuch ucz. kl. III; 1924 r. Franciszek Nowak i Marjan Neumann, ucz. kl. VI; 1925 r. Stanisław Chojnacki, ucz. kl. VIII; 1926 r. Henryk Basiński, ucz. kl. I; 1928 r.

Sprawozdanie za rok szkolny 1928/29.

K L A S A	I Klas.	I m. p.	II klas.	II m. p.	III klas.	III m. p.	IV klas.	IV m. p.	V klas.	V m. p.	Vta kl.	Vlb kl.	Vlla kl.	Vllb kl.	Vll m. p.	Vllla kl.	Vlllb kl.	Vlll m. p.
	I kl	I mp	2kl	2mp	3kl	3mp	4kl	4mp	5kl	5mp	6a	6b	7a	7b	7mp	8a	8b	8mp
W r. 1928/29 klasy liczą oddział:	26	28	33	35	32	26	18	27	28	17	17	16	17	14	15	5	2	12
W tem promowanych:	4	7	3	6	5	8	12	7	6		6	5	6	8	3	15	10	1
Ze szkół powszechnych:				8		1		1							1			
Ze szkół średnich:			1	1	2	1	2	4	1				1		1			
Klasy liczą rzymsko-kat.:	30	35	37	50	29	36	32	39	36	17	23	22	23	22	20	20	11	13
Klasy liczą wyzn. mojżesz.																		1
Razem:	30	35	37	50	39	36	32	39	36	17	23	22	23	22	20	20	12	13
Klasy liczą polaków:	30	35	37	50	29	36	32	39	36	17	23	22	23	22	20	20	11	13
Klasy liczą żydów:																		1
Razem:	30	35	37	50	29	36	32	39	36	17	23	22	23	22	20	20	12	13
Urodzonych w r. 1918 kl. liczyły:	17	12	5															
„ „ 1917 „ „	11	16	17	16	1													
„ „ 1916 „ „	2	7	10	25	10	7		1										
„ „ 1915 „ „			4	9	19	17	5	4										
„ „ 1914 „ „			1	1	9	10	11	12	3	5		1						
„ „ 1913 „ „						2	11	17	16	6	3	3	1	1	1			
„ „ 1912 „ „							4	5	13	5	8	9	3	3				1
„ „ 1911 „ „							1		4	1	6	6	7	5	5	5	5	2
„ „ 1910 „ „											5	1	5	6	6	6	6	2
„ „ 1909 „ „											1	2	4	4	2	3	1	5
„ „ 1908 „ „													3	3	4	4	2	3
„ „ 1907 „ „																2	1	1
„ „ 1906 „ „																		1
Razem:	30	35	37	50	39	36	32	39	36	17	23	22	23	22	20	20	12	13
Uczniowie urodz. się w Gnieźnie:	8	14	18	11	12	6	8	5	7	4		11	6	12	9	6	7	2
w powiecie gnieźnieńskim:	4	3	4	3	3	1		3	2	5	3	2	7	6	5	1	2	
w b. zaborze pruskim:	8	7	12	8	13	9	4	10	10	9	6	9	14	9	9	3	7	7
w innych częściach Polski:	4	7	1	2	4	2	4	5	3	1	2	2	10	5	6	1	2	1
poza granicami Polski:	6	6	4	8	4	5	6			1	1	11	13	4	10	6	5	3
Uczniowie mieszkali																		
w Gnieźnie u rodziców:	23	27	30	28	24	15	19	16	15	13	8	27	26	23	27	14	11	9
„ „ u krewnych:	1	1					1	3				1	2	2	3			
„ „ u osób obcych:	2	6	2	1	8	3	1	3	3	4	2	1	5	3	3	1	3	3
poza Gniezmem, dojeżdżał:	4	4	6	3	4	5	1	1	4	3	2	6	17	8	6	2	6	1
Zajęcie rodziców:																		
1. ziemianie obszarowi			3	1							1		1	1		1	1	1
2. włościanie i rolnicy drobni	5	3	4	1	5	2	3	4	4	2	1	5	7	7	5	1	3	
3. urzędnicy i oficjaliści rolni			1		2					1		1	1	2	2			1
4. robotnicy rolni					1									1				
5. przemysłowcy	1	1		1							1	1			2			
6. rzemieślnicy	4	4	7	5	4	7	3	4	4	6	3	8	2	6	3	1	1	2
7. urzędnicy fabr. i przemysł.		1				1		1				2	2					
8. robotnicy fabr. i przemysł.	1			1											1			1
9. kupcy i przedsiębior. handlowi	4	4	8	7	9	3	2	2	4	2	2	5	5	4	3	1		5
10. urzędnicy handlowi i bank.																		1
11. robotnicy i służba handlowa				1														
12. urzędnicy poczty i kolei	6	8	5	7	5	2	5	1	6	4		7	11	9	7	3	3	1
13. służba i robot. poczty i kolei	2		1		1							1			4			
14. wojskowi stopnia oficer.			1										1		2			2
15. „ „ niższego			1															
16. z wolnych zawodów	2	5	2		2		1	2		1	1			1				
17. profes. i nauczyciele państw.	1	2	2	2	1	1		2	1	2		1	2	1	1	2	4	1
18. urzędnicy państwowi	2	1	2	4	3	1	4	3	1		1	1	5	1	2	3	2	
19. urzędnicy samorządowi	1	4	3	2	3	1	1	3			1	3	2	5	1			1
20. służba w urzędach państw.				1											1			
21. „ „ samorząd.				1		1					1	1			1			
22. kapitałiści i kamienicznicy	1		1										2	1		1		
23. wyrobniicy dzienni			1				1	1	1	2		1	2					
24. innych zawodowych			1	1	4	4	1	1	1	2	1		6			2	2	1
Razem:	30	37	39	32	36	23	22	23	22	20	12	35	50	36	39	17	20	13

BIBLIOTEKA.

Sprawozdanie z działalności biblioteki gimnazjalnej za lata 1919—1928/29.

A. Do roku 1926.

Po Niemczech pozostało dzieł 4.884 liczących 7.539 tomów, mianowicie: 2.812 dzieł w 5.122 tomach w bibliotece nauczycielskiej i 2.006 dzieł w 2.342 tomach w bibliotece uczniowskiej, nadto 66 dzieł w 75 tomach w podręcznej bibliotece pedagogicznej, a także kilka tysięcy programów. Brakło 992 tomów, prócz wykreślonych z wiedzą władzy.

Pierwszą troską było dostosowanie biblioteki do potrzeb szkoły polskiej, zwłaszcza stworzenie biblioteki uczniowskiej polskiej, któraby zaspokoila głód książki polskiej, częściowo tylko zaspakajany dotychczas przez bibliotekę Towarzystwa T. Zana (w drodze konspiracyjnej). Liczyła ona kilkaset tomów i przetrwała do czasów polskich. Znajdowało się także 407 tomów dzieł polskich w uczniowskiej bibliotece niemieckiej, ale tych od roku 1901 nie wypożyczano. Rozporz. z 30. I. 1901 roku, które zakazało wypożyczania książek polskich argumentowało, iż nie leży w interesie szkoły lektura książek polskich wśród uczniów Polaków, zwłaszcza przy ich małej wprawie w języku niemieckim.

Biblioteka ta t. zn. uczniowska polska wzrosła w roku 1925 do liczby 1130 dzieł, pochodzących częścią z darów, częścią z zakupów. W latach 1924/22—1925/26 wypożyczyła ona 8.131 dzieł i zwłaszcza pierwsze lata wykazują wielką frekwencję uczniów, z czasem zainteresowanie się nią zmalało, częściowo wskutek braku nowych książek (czaszy inflacji). Cyfrowo frekwencja czytelników tak się przedstawia: 1921/22: 2.168 dzieł, 1922/23: 2.848 dzieł, 1923/24: 1.269 dzieł, 1924/25: 1.089 dzieł, 1925/26: I. półr. 757 dzieł. Uczniów przeciętnie ponad czterystu korzystało z biblioteki.

Biblioteka nauczycielska polska nowo stworzona wzrosła do liczby 248 dzieł.

B. Rok 1926 i następne.

Z lutym 1926 r. rozpoczyna się okres reorganizacji biblioteki niemal na każdym polu z chwilą objęcia biblioteki przez p. Puchalę.

Lokal powiększył się o jeden pokój; zaprowadzono światło elektryczne w całej bibliotece; urządzono pokój przeznaczony na wypożyczalnię książek uczniom. Przybyło 106 m. półek, które na pewien czas zaspokoily brak miejsca.

Przeprowadzono **szkontrum** zasobów bibliotecyjnych, pierwsze za czasów polskich, przyczem przestawiono i ustawiono wygodnie całą bibliotekę.

Urządzono **nowe działy** biblioteki, jak: bibliotekę uczniowską francuską i angielską; bibliotekę podręczną dyrektorską, uczniowską („Światlicę”); czytelnię czasopism dla grona nauczycielskiego i uczniów; bibliotekę klasy ósmej; zreorganizowano bibliotekę podręczną nauczycielską, uporządkowano archiwum gimnazjalne i zbiór programów.

Z downych zasobów **zinwentaryzowano** w nowych inwentarzach 2.930 tomów, zaprowadzając inwentarz dla każdej z bibliotek osobno. Nadto prowadzi się katalog nabytków. Sporządzono też tymczasowy katalog alfabetyczno-kartkowy biblioteki uczniowskiej polskiej.

Równocześnie zwrócono uwagę na powiększanie biblioteki. Tu należa **dary** w liczbie 294 dzieł w 369 tomach, otrzymane w latach 1926 i nast. Większe wśród nich pochodzą: 31 tomów od p. Błażaka, 13 od p. Kolodzieja Tomasza, 12 od miejscowej księgarni J. B. Lange, 100 (tomików) od księgarni Zahlera, 28 tomów od ucznia zakładu Galewskiego.

	Dzieł	Tomów	Zł
Przez kupno przybyło w r. 1925/26:	267	274	859,10
1926/27:	392	466	3336,46
1927/28:	1.355	1,606	6647,64
1928/29 (do 1 maja)	85	94	1976,22
Razem	2,099	2,440	12819,92

Co łącznie z darami czyni dzieł 2.393, tomów 2.809.

Wraz z innymi wydatkami wydano 16.426,36 zł.

Do pomnożenia książek biblioteki uczniowskiej przyczynił się wydatnie fundusz przyznany w r. 1927/28 przez Min. W. R. i O. P. w wysokości 4.800 zł, z którego zakupiono 1.309 tomów, liczonych już uprzednio.

Frekwencja uczniów wzrosła osiągając niezwykle dawniej liczby przy przeciętnej liczbie czytelników ponad 100.

	Dzieł	Tomów
I tak w r. 1926/27 wypożyczono	3,541	3,764
1927/28	4,822	5,233
1928/29 (do 1 V.)	3,426	3,771

Książki polskie pożyczali p. Błażak, p. Dąbrowski, p. Kolodziej, Tomasz, francuskie p. Witkiewiczowa, p. Żelazna.

Zreorganizowano sposób zapisywania wypożyczeń, wprowadzając zapisywanie według czytelników i autorów a nadto prowadzenie statystyki według klas.

W roku szk. 1927/28 założono **Świetlicę uczniowską**, w której znalazła się dzieł 81 w tomach 167, czasopism 24 a nadto szachy. W pierwszym roku szk. była otwarta 99 razy, odwiedziło ją 1300 uczniów czytając 211 tomów i 1.358 numerów czasopism. Opiekowała się nią ówczesna klasa 7a poprzez zarząd z uczniem Gawrychem na czele. Frekwencja wyniosła 632 uczniów i 3.117 numerów czasopism. Zarządzała nią Tow. T. Zana.

W r. szk. 1928/29 powstała **biblioteka podręczna klasy ósmej** złożona z 156 dzieł w 170 tomach.

Przy reorganizacji biblioteki brało czynny udział wielu uczniów poświęcając jej wiele ochoty i wydatnej pracy. Ich też zasługą jest w dużej mierze, iż tak wielką pracę wykonano w stosunkowo krótkim czasie. Na wyróżnienie zasługuje obecna 8a, a z poszczególnych uczniów Borsz, Słonkowski z 8a, Banach z 7b, Orlikowski z V. mp.

C. Opis biblioteki.

Biblioteka mieści się w czterech pokojach, z których wszystkie posiadają oświetlenie elektryczne. Zajmują te pokoje powierzchnię 86,5 m². Jeden pokój urządzony jest jako wypożyczalnia książek uczniom (balustrada). Stoły umożliwiają prace na miejscu.

Regały zajmują powierzchnię 126 m² o łącznej długości 374 m, prawie wszystkie zajęte już przez książki. Osobne szafy mieszczą biblijoteki podręczne.

Książki. Biblijoteka młoda jak i zakład (1863) nieposiada dawnych druków; najstarsze pochodzą z 18 w. Stan liczebny przedstawia się następująco:

	Dzieł	Tomów
Biblijoteka nauczycielska z czasów niemieckich	2.812	5.122
„ „ „ polskich	783	1.076
„ uczniowska polska	2.694	2.949
„ „ francuska	206	476
„ „ angielska	42	56
„ „ niemiecka	2.006	2.342
„ pedagogiczna podręczna	66	75
	<hr/>	<hr/>
	8.609	12.096

Nadto kilka tysięcy programów niemieckich.

Biblijoteki podręczne zawierają:

	Dzieł	Tomów	Czasop.
dyrektorska	69	79	2
nauczycielska	139	226	28
uczniowska	84	167	22
Klasy ósmej	156	170	—
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	448	642	52

Gabinet przyrodniczy.

Gabinet przyrodniczy Państwowego Gimnazjum Gnieźnieńskiego posiada jako pozostałość z dawniejszego zakładu niemieckiego zwierząt wypchanych 118, preparatów spirytusowych i formalinowych 62, preparatów suszonych częściowo silnie uszkodzonych 35, szkieletów i kości 41, modeli 13, obrazów zoologicznych 149, przyborów botanicznych 26, obrazów botanicznych 78. Po spolszczeniu zakładu zakupiono lub spreparowano zwierząt wypchanych 6, preparatów suszonych 11, szkieletów i kości 5, obrazów zoologicznych 9, mikroskop i przyborów do ćwiczeń biologicznych 74, obrazów i map geologicznych 12, obrazów z zakresu higieny 15, przyrządów do nauki mineralogji 47. Preparaty wypchane i suszone ucierpiały znacznie z braku odpowiedniej ubikacji na gabinet przyrodniczy, umieszczone tymczasowo na strychu. W roku szk. bież. zakłada się pracownię do ćwiczeń biologicznych.

Gabinet kartograficzny

zawiera
w dziale historycznym:

L.	Nazwa pozycyj	Pozo- stało po gim. niemiec.	Na- byto	Razem
A	Tablice do nauki archeologii	—	2	2
B	Mapy ściene do nauki historji powszechnej i polskiej	56	14	70
C	Obrazy do nauki historji i dziejów kultury powsz. i pol	45	27	72
D	Obrazy „ „ „ „ „ antycznej	80	—	80
E	Obrazy „ „ „ „ „ języków nowożytnych	10	—	10
F	Mapy ściene do dziejów biblijnych	3	—	3
G	Album obrazów (24) do dziejów biblijnych	—	1	1
Ogółem przedmiotów		194	44	238

w dziale geograficznym:

L.	Nazwa pozycyj	Pozo- stało po gim. niemiec.	Na- byto	Razem
A	Mapy ściene do nauki geografji wszystkich części świata	60	16	76
B	Mapy „ „ „ „ „ Polski	5	17	22
C	Obrazy do nauki geografji wszystkich części świata . . .	100	1	101
D	Obrazy „ „ „ „ „ Polski	5	53	58
E	Obrazy do nauki geologii	8	—	8
F	Obrazy do pogadanek o przemyśle, marynarce i t. p.	16	—	16
G	Mapa plastyczna Karkonoszów	1	—	1
H	Globusy	2	—	2
I	Tellurium	1	—	1
K	Kompasy	—	10	10
Ogółem przedmiotów		198	87	285

Sprawozdanie

rozwoju gabinetu fizykalno-chem. w lat. 1918/19 do 1928/29

Gabinet fizykalny otrzymuje w spadku po niemieckim zaborecy 154 przyrządów, których zbiór w ciągu 10-ciu lat powiększa się do liczby 319. Dyrekcja gimnazjum zakupuje w tym czasie następujące ważniejsze pomoce naukowe: a) aparat kinematograficzny oraz odpowiednie urządzenie do wyświetlań w sali gimnastycznej, b) bliźniaczy aparat projekcyjny z lampą łukową ustawiony w sali wykładowej fizyki i chemji, c) przenośny aparat z ekranem do wyświetlań przy świetle dziennem, d) 4⁰ lampowy radjo-aparat z anteną zewnętrzną i ramową.

W r. bież. rozszerza się pracownię fizyczną wydzielając z niej pracownię chemiczną.

Gabinet chemiczny posiada przyrządy oraz związki techniczne potrzebne tak do lekcyj demonstracyjnych jakoteż i do samodzielnych prac uczniów.

Gabinet rysunkowy.

W zbiorach gabinetu rysunków odręcznych znajduje się 105 modeli z czego 64 m. jest pozostałością szkoły niemieckiej, a 41 m. zakupiono w ostatnich latach.

Sprawozdanie z działalności T. T. Z.

Totejsze T. Tomasz Zana, znane społeczeństwu wielkopolskiemu choćby z procesu gimnazjastów gnieźnieńskich, powstało z Tow. Filomatów i Filaretów, które przekształciło się w czasie wojny światowej w „Towarzystwo Polskich Gimnazjastów”, to zaś po odzyskaniu niepodległości stało się zawiązkiem „Organizacji Młodzieży Gimnazjalnej”. Nie zaginęła jednak idea T. T. Z., wobec czego uczniowie naszego zakładu. Znałszy ona swój wyraz w statutach „Kółka Samokształceń Gimnazjastów Gnieźnieńskich”, które z początkiem roku szkolnego 1921/22 przybrało nazwę „Tow. Tom. Zana” i z zapalem zabralo się do pracy. Niestety z powodu zaginięcia kroniki nie znamy całokształtu tej działalności, wiemy tylko z kilku zachowanych dokumentów, że T. T. Z. urządzało w tym roku kursa pomocnicze dla uczniów słabszych i mniej zaможnych, przeznaczając dochód z tych lekcji na „Pomoc koleżeńską”. Towarzystwo utrzymywało ścisłą łączność z Zarządem Głównym w Poznaniu, o czym świadczy dochowana korespondencja. Członkami T. T. Z. byli wówczas tylko uczniowie klas VII i VIII, ale celem przygotowania przyszłych członków urządzano kursy ideowe dla klas IV i V. W roku szkolnym 23/4 Towarzystwo ufundowało ze składek tablicę pamiątkową ku uczczeniu poległych gimnazjastów. Ideologia stowarzyszenia znajdowała jednak coraz mniej zwolenników i mimo usilnych starań Zarządu (próby założenia Kółka samowychowawczego i ideologicznego) Towarzystwo upadło w roku 1925, przekazując swój majątek na rzecz Akad. Kółka Gnieźn. Myśl odnowienia T. T. Z. powzięli dopiero uczniowie Czarnota i Wolek; Dnia 8-go października 1918 r. na zebraniu organizacyjnem Tow. Tom. Zana, przystąpiono do wyboru Zarządu, do którego weszli: Wolek jako prezes, Obarski jako sekretarz. Nowowyzbrany zarząd zabrał się do pracy i już po pięciu dniach założył Kółko polonistyczne. T. T. Z. chciało zogniskować w sobie życie gimnazjalne. Toteż po usilnej agitacji udało się skłonić kółka dramatyczne i przyrodnicze, oraz kluby szachowy i sportowy do wstąpienia do T. T. Z. Wkrótce potem z ramienia Towarzystwa założono kółka: muzyczne, historyczne i matematyczne. T. T. Z. po miesiącu istnienia liczyło około stu członków, obecnie zaś liczba ich wynosi około 130. Praca Towarzystwa ogniskuje się w Kółkach czyto samokształceń czyto rozrywkowo-wychowawczych.

Od początku roku 1929 wydaje T. T. Z. własny organ pod nazwą „Brzask”, wychodzący jako miesięcznik. Dalej otwarto w gimnazjum sklepik z artykułami piśmiennemi. Towarzystwo urządziło obchody: listopadowy i styczniowy, wzięło współdział w gimnazjalnym obchodzie dziesięciolecia niepodległości, w rocznicę 25-cio lecia procesu gimnazjastów gnieźnieńskich i w szkolnym obchodzie Konstytucji 3 Maja. Zebrania wolnych odbyło się w tym roku 3, w tem jedno nadzwyczajne; zebrania informacyjnych 4. Opiekunem Towarzystwa j. prof. Matysik.

Kółko miłośników przyrody

zawiązało się we wrześniu 1928. W początku przystąpiło 22 członków. Obecna ich liczba wynosi 36. Raz, względnie 2 razy na miesiąc odbywają się

zebrania, na których miewają członkowie referaty. Dotychczas wygłoszono następujące: hodowla jedwabiu, o pochodzeniu konia, najzimniejszy klimat Syberji, ochrona ptaków śpiewających, znaczenie lasu dla narodu, o wypychaniu ptaków, wędrowki roślin i Andrzejowski, wybitny botanik polski. Kółko utrzymuje ogródek botaniczny. Obecnie pracują członkowie nad zestawieniem spisu roślin miejskiego lasu. Opiekunem kółka jest p. prof. Bloch, nauczyciel przyrody.

Kółko polonistyczne

założone zostało 15. października 1928, jako sekcja Tow. Tomasza Zana. Prezesem wybrano Bogumiła Kołaczkowskiego, sekretarzem Gerarda Sobieckiego (obu z 7b). Zebrania odbyły się do końca kwietnia b. r. 9. Referaty wygłoszono następujące: 1) Literatura Polski niepodległej; 2) Mickiewicz; 3) Słowacki; 4) Krasiński; 5) Lini poeci okresu romantycznego; 6) Powieść polska od Krasińskiego do Kraszewskiego; 7) Pozytywizm; 8) i 9) Twórczość Żeromskiego (2 referaty). Dyskusje na zebraniach są coraz bardziej ożywione. Frekwencja na posiedzeniach była początkowo większa niż obecnie, lecz trzeba podkreślić, że szereg członków stale uczeszcza na zebrania. Na początku istnienia liczyło kółko 23 członków, później przybyło jeszcze 9 ubyto 2, tak że w końcu kwietnia sekcja liczyła ich 30. Są to przeważnie uczniowie kl. 8 i 7, kilku także z kl. 6 i 5.

Celem Kółka jest: 1) pogłębianie i uzupełnianie wiadomości członków w dziedzinie literatury; 2) wyzbycie się tremy przez wygłaszanie referatów i przez branie udziału w dyskusji i powolne przygotowanie się w ten sposób do późniejszych występów publicznych; 3) próbowanie własnych sił na polu poezji. Środki do osiągnięcia wymienionych celów są następujące: 1) charakterystyki twórczości poszczególnych pisarzy czy też całych epok na podstawie możliwie wszechstronnej lektury (referaty i koreferaty); 2) ożywiona dyskusja; 3) pobudzanie do intensywnej współpracy w „Brzasku”, organie miejscowego oddziału Towarzystwa Tomasza Zana. Zadaniem kronikarza, członka zarządu, jest gromadzenie względnie streszczanie w specjalnej księdze referatów, wygłosz. na zebraniach. Na jednym z ostatnich posiedzeń uchwalono: urządzać posiedzenia co dwa tygodnie, aby móc omówić obszerniej twórczość pisarzy „Młodej Polski”.

Obecnie prezesem Kółka jest Edmund Stachowiak (7b), sekretarzem Feliks Siemianowski (7a), opiekunem prof. Adam Błażak.

Kółko greckie.

Przy klasie 7b zorganizowało się w r. szk. 1928/29 kółko greckie, bez ściślejszej organizacji, z uczniem Kotłowskim jako sekretarzem na czele. Zebrania poświęcano lekturze *Hjady* w całości, opracowując drobniejsze tematy w poszczególnych księgach.

Gimnazjalne Kółko Dramatyczne.

D. 17. października 1925 r. zostało zorganizowane Gimm. Kółko Dramatyczne, i to z inicjatywy p. Bogdana Nowickiego, stud. med., wówczas ucznia naszego Zakładu; Kółko to weszło zaraz w skład ówczesnej Organizacji młodzieży gimnazjalnej. Liczba członków szybko wzrastała; pod koniec roku szkolnego 1925/26 wynosiła 52. W pierwszym roku istnienia sekcji wystawiono po długim przygotowaniu „Dziady” Mickiewicza w inscenizacji Wyspiańskiego; przedstawienie (jak i 3 następne w Hotelu Europejskim) cieszyło się wielkim powodzeniem, tak że trzeba je było powtórzyć. Zebrania odbywały się co 2 tygodnie; wygłaszano na nich referaty o życiu i twórczości wybitnych dramaturgów polskich i obcych, od tragedji greckiej do Wyspiańskiego.

Rok 1926/27: P. Nowickiego obrano ponownie prezesem. Kółko wystawiło z wielkim nakładem pracy i kosztów sztukę „Anieżyca p. t. „Kościuszko pod Racławicami”, i to raz dla szkół, drugi raz dla szerszej publiczności (jak to z reguły czyni), poraz trzeci dla wojska po cenach ambonalnych. W tym jak i w następnym roku szkolnym towarzystwo nosi nazwę „Kółka dramatycznego i naukowego”. W lutym obowiązki dawnego prez. przejmuje nowy zarząd z Edmundem Ziobuskim na czele. Liczba członków waha się między 60—70. Zebrania odbyły się 11.

Rok 1927/28 wykazał, jak wielkie jest wśród młodzieży naszej zainteresowanie dla sztuki dramatycznej; choć imie kółka gimnazjalne w tym czasie upadło, liczba członków tej sekcji jeszcze się powiększyła. Urządzono Wieczór Fredrowski (przedstaw. szkolne i dla szerszej publiczności); wystawiono 3 komedje Moljera polskiego: „Nikt mnie nie zna”, „Pana Beneta” i „Lilje et Company”; przedstawienie poprzedził referat opiekuna Kółka. Zebrania kilka z referatami odbyło się 11. Prezesem był w tym czasie Leon Kwaśnik.

Rok 1928/29: Na rocznem walnem zebraniu 17. września wybrano nowy zarząd z Skibskim (75) na czele. Kółko liczy obecnie 51 członków. 17. października z. r. wzięło udział w wieczornicy z okazji 25-lecia procesu gimnazjastów gnieźnieńskich, wystawiając i scene III. części „Dziadów” (sc. zbiorową w celi Konrada). Kilka dni później przystąpiło Kółko do nowo zorganizowanego Tow. Tomusza Zana. 2 i 3 marca b. r. wystawiło (znów 2 razy) „Kordjana” Słowackiego, i to zakończenie II. aktu i z III. następujące sceny: I, III, IV, V, VIII i IX; przedstawienie poprzedził i tym razem referat. — W obecnym roku szkolnym odbyło się 7 zebrań (do końca kwietnia). W kwietniu wystawiono inscenizację „Hjady” w Gnieźnie, następnie w maju dwukrotnie w Poznaniu w teatrze szkolnym P. W. K.

Wychowanie fizyczne.

Wychowanie fizyczne w ściślejszem znaczeniu rozpoczyna się w tutęjszym zakładzie z początkiem roku szkolnego 1922/23. W owym czasie zmienione zostało urządzenie sali gimnastycznej i przystosowane do systemu szwedzkiego. Metodyczne ćwiczenia ciałesne odbywały się w ilości 2 godzin tygo-

dniowo w każdej klasie, która to liczba zostaje w związku z obecną reformą planów nauczania podwyższona do godzin 3-ch tygodniowo. Młodzież ćwiczyła początkowo częściowo tylko w ubiorach ćwiczebnych, od września zaś 1928 r. ćwiczy obowiązkowo w przepisowych spodenkach i koszulkach gimnastycznych — w myśl rozporządzenia ministerjalnego. Ćwiczenia cieleśne odbywały się według systemu Linga ze stopniowymi zmianami, jakie z biegiem czasu w tej dziedzinie zachodzą. Młodzież gimnazjalna badana bywa okresowo przez lekarza szkolnego, przy czem przeprowadza się badanie antropometryczne. Liczba zwolnionych uczniów od ćwiczeń gimn. na podstawie orzeczenia lekarskiego czasowo lub zupełnie, nie przekracza 3%. Sala gimnastyczna posiada ogrzewanie centralne i światło elektryczne. Sprzęt do gier i sportów z każdym rokiem wzrasta. Dotąd powstały dla niezamożnych uczniów bezpłatnie wypożyczalnie tyżew i rakiet tenisowych. Gry i zabawy popołudniowe odbywały się w miesiącach letnich w ilości 10 godzin tygodniowo. Niższe klasy z zamiłowaniem grywały w kwadrant i palant (boisko „Sokoła”), wyższe w piłkę koszykową i siatkową. Z pośród innych gier i zabaw uprawiano: berek ranaj, berek zwyczajny, trzeciak, rybak, berek żóraw, niedźwiedź, strzelec, ogrodnik, labirynt, koszenie trawy, bieg rozstawny, wyścig piłek w dwurzędzie, dwa ognie, taniec wśród mieczów i wiele innych.

Poza systematycznymi ćwiczeniami gimnastycznymi skupia się młodzież w znacznej liczbie w klubie sportowym, który nosi nazwę „Klub Sportowy Gimnazjastów Gnieźnieńskich”. Powstał on w styczniu 1920 r. pod protektorem ks. prof. Lagody. Działalność jego ograniczała się początkowo tylko do popularnej wtenczas piłki nożnej. Inicjatorem i pierwszym prezesem był ówczesny ucz. Dreżewski. Do założycieli klubu należeli między innymi: ucz. Stefter, Miklejewski (drugi z rzędu prezes), Mielchowski, Górczyński, Stube, Janiszewski L., Jarzembowski, Nadolski i Cybulski. W r. 1921 powstał klub rowerzystów z sekcją lekkoatletyczną. W r. 1923 połączyły się oba kluby. Z czasem powstały sekcje bokserskie, tenisowe, sportów zimowych (z drużyną hokeja na lodzie) i sekcją ping-pongową. Od roku 1924 protektorem klubu jest prof. Matysik.

W okresie sprawozdawczym brała młodzież gimnazjalna udział ogółem w 65 zawodach sportowych, zorganizowanych czy to przez siebie, czy inne towarzystwa sport. miejscowe i gimnazjalne pozamiejscowe, wreszcie brała udział we wszystkich zawodach organizowanych przez tutejszy Komitet Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego, w których 80% nagród jej przypadło. W zawodach międzyszkolnych Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego w r. 1927, zdobyło gimnazjum gnieźnieńskie tytuł mistrza prowincji. Szczerpłość miejsca nie pozwala na wyszczególnienie dokładnie tych wszystkich zawodów i miejscowości, najlepszych wyników i liczących zdobytych nagród indywidualnych, czy drużynowych, jak to wykazuje szczegółowo prowadzona kronika wychowania fizycznego zakładu. Młodzież chętnie uprawia wszelkie ćwiczenia cieleśne, gry i sporty pomna, że niema kultury ducha — bez kultury ciała!

Hufiec szkolny.

Hufiec szkolny powstał w r. 1923. Wstąpiła w jego szeregi znaczna część uczniów klas wyższych. Od roku 1927 przysposobienie wojskowe pobierają w hufcu wszyscy uczniowie klas VI-ych i VII-ych. Hufiec przeciętnie liczy 70 uczniów i podzielony jest na 2 plutony I-go i II-go stopnia. Ćwiczenia odbywają się raz w tygodniu w piątki od godz. 15—18-tej według programu nakreślonego przez dowództwo 69 p.p. Ostre strzelanie odbywa się okresowo na strzelnicy tutejszego garnizonu. Wielu uczniów korzysta z obozów letnich Przysp. Wojsk., na których uzyskuje przeszkolenie wojskowe w zakresie II. stopnia. Hufiec gimnazjalny brał udział we wszystkich manewrach urządzanych dla towarzystw P. W., oraz we wszystkich uroczystościach i defiladach, w których P. W. występowało. Kierownikiem hufca jest od jego istnienia wychowawca fizyczny p. Pelczar. Sierżantem-szefem w r. szk. 1928/29 jest ucz. kl. VII m. p. Wieliński.

Harcerstwo.

W Gimnazjum tutejszem istnieją 2 drużyny harcerskie. Drużyna im. Tadeusza Kosciuszki powstała 18 sierpnia 1916 r. Pierwszym drużynowym był Cezary Wiża. Drużyna ta liczy 4 zastępy i skupia młodzież klas średnich i wyższych. Drużyna brała udział w zlocie harcerskim Chorągwi Poznańskiej w r. 1919, później w zlocie ogólnopolskim w Warszawie. Przeciętna jej liczba wynosi 30 harcerzy. Drużyna im. Zawiszy Czarnego powstała w r. 1919. Pierwszym drużynowym był Sylwester Konieczny. W drużynie tej zwanej drużyną wilezat, zaprawiają się chłopcy najniższych klas na przyszłych pawdziwych harcerzy. Harcerstwo gimnazjalne brało udział we wszystkich zlocach, wystawach harc. ćwiczeniach oraz uroczystościach, w których występował hufiec harc. gnieźnieński. Od kilku lat prowadzą harcerze sklepik, z którego dochód pokrywa potrzeby drużyn. Opiekunem drużyn jest p. prof. Pelczar.

Sprawozdanie lekarskie.

Budynek główny oraz ubikacje dodatkowe nie przedstawiają typu nowszego gimnazjum, a stan ten odbija się niewątpliwie na zdrowiu młodzieży. Wskutek licznej frekwencji panuje ciasnota, która swój wpływ ujemny wywiera na uczniów w mierze nie małej. Wobec braku funduszków nie można było niestety przystąpić do przebudowy i rozszerzenia urządzeń sanitarnych, lecz zwraca się na braki w tym względzie baczną uwagę.

Stan zdrowotny uczniów był dość dobry, a jako objaw bardzo pocieszający nie dotknął gimnazjum w r. b. żaden zgon. Wprawdzie szalejąca pod koniec jesieni i w początkach roku 1929 grypa dawała się we znaki, lecz wobec szybkiego usuwania uczniów podejrzanych i odpowiednio długiej nalożonej kuracji, nie przybrała rozmiarów większych. Natomiast dość liczne były wypadki odmrożeń w związku z tegorocznymi niezwykle mrozami, wskutek czego ucierpiały przedewszystkiem uszy, palce rąk i stóp 30% wszystkich uczniów. Przypnać trzeba, iż spowodowane były odmrożenia te w pewnej mierze nieoglednością osobistą, lub opieki domowej, niedbającej o zabezpiecze-

nie wyżej wspomnianych części ciała. Uczniowie dojazdowi szczególnie oczywiście odczuwali silne mrozy. Z chorób zakaźnych, poza wyżej wspomnianą grypą, istniało niebezpieczeństwo zawleczenia zapalenia gruczołów przyusznych (świnki) z miasta, w którym masowo w miesiącach zimowych pojawiały się tej choroby, zresztą lekko przebiegającej, liczne wypadki. I tak sporadycznie z różnych klas zgłaszali się uczniowie do codziennej konsultacji lekarza szkolnego w ogólnej liczbie 6. Tych to momentalnie usuwano z klasy na dni 14 stosownie do przepisów szkolnych, a klasę poddawano szczegółowemu przeglądowi lekarskiemu. W ten sposób uniknięto rozszerzenia się tej choroby zakaźnej. Pozatem zwrócono baczną uwagę na uczniów podejrzanych lub dotkniętych gruźlicą. I ucznia z gruźlicą w dość ostrej formie rozwijająca się wysłano zapomocą Powiatowej Kasy Chorych do szpitalnie położonej Staszycówki pod Ludwikowem i uczeń ten po kilku miesiącach wrócił jako wyleczony ze sanatorium a obecnie podjął swą pracę. U drugiego ucznia chorego na infekcję gruźliczą szczytową początkującą wdrożono wniosek o wysłanie do Staszycówki. W dwu wypadkach stwierdzono błonicę leczoną w domu przez lekarzy domowych. Innych chorób zakaźnych nie zanotowano.

Lekcje higieny odbywały się raz w tygodniu dla klas 7a, 7b i 7 m. p., dla każdej osobno, na których podano uczniom ogólne zasady higieny i bakterjologii, oraz mówiono o pewnych chorobach powodowanych przez drobnoustroje, a wywołujących długie i nieraz bolesne cierpienia. W innych klasach odbywały się dorywczo lekcje z zakresu higieny osobistej i mieszkaniowej.

Kontakt z profesorami gimnastyki utrzymano żywy, lecz niewatpliwie trzeba będzie wysiłki w tym kierunku podwoić, wobec ważności skoordynowania pracy profesorów gimnastyki i lekarza szkolnego.

Gimnazjum stara się podnieść stan odżywiania uczniów, wprowadzwszy wydawanie w wielkiej przerwie mleka, uświadamiając sobie, iż długi okres od godz. 8—13.25 bez należytego śniadania, wpływa ujemnie na siły rozwijających się młodych organizmów.

Tak jak w roku szkolnym 1927/28 lekarz szkolny udzielał codziennej porannej porady lekarskiej, do której zgłaszało się od 2—12 uczniów; ogółem udzielono 1052 porad. Zdarzało się, iż uczniowie przychodzili ze sprawami drobnymi, lecz były także wypadki cięższych zachorzeń, naprzykład opłucnej i wyrostka robaczkowego, które to cierpienia uchwycono zaraz od samego początku. Codzienna porada szkolna okazała w całej rozciągłości swoją rację bytu, o czem mówi wyżej podana liczba. Pewien odsetek uczniów, jak sami przyznawali, nie byli by mogli zasięgnąć porady lekarskiej z powodu braków finansowych; lecz najważniejszym faktem było, iż udało się odrazu stwierdzić i wyeliminować ze szkoły wypadki zakaźne, 35% zgłaszających się uczniów skierowano do specjalistów naprzykład: chirurga, okulisty i t. p. W 5 nagłych wypadkach udzielono pomocy lekarskiej uczniom bądź to w budynku szkolnym, bądź to poza nim. Do codziennej porady lekarskiej zgłosiło się

z powodu próchnicy i bólu zęba 40 uczniów, z cierpieniami oczu 78, z cierpieniami chirurgicznymi 292, z chorobami skóry 28, z chorobami uszu, nosa i gardła 53 i z chorobami narządów wewnętrznych 561. Miesięcznie przedstawia się liczba zgłoszeń następująco:

Miesiąc	IX.28	X.	XI.	XII.	I.29.	II.	III.	IV.	Ogółem
Choroby zębów	2	—	4	8	12	7	2	5	40
„ oczu	12	5	8	16	23	8	1	5	78
„ chirurgiczne	30	21	62	33	44	46	30	26	292
„ skóry	3	—	5	2	7	6	—	5	28
„ uszu, gardła i nosa	10	7	13	8	10	2	—	3	53
„ wewnętrzne	62	53	93	31	92	80	72	78	561

Prócz tego lekarz szkolny odbywał badania indywidualne, wypełniając przepisowe karty zdrowia, przyczem dość liczne wypadki próchnicy zęba przekazywał do dentysty; uczniów z upośledzeniem wzroku do okulisty, a zauważone braki pod względem zdrowia i higieny starał się usunąć w drodze najkrótszej.

Egzamin dojrzałości.

Komisja egzaminacyjna: Prof. Uniw. Dr. Antoni Jakubski, Birgfellner jako dyr. i egz. mat. w typie mat.-przyr., X. Bajerlein (rel.), Błazak (j. pol. 8a), Kolodziej (j. pol. 8b i 8 m. p.), Matyski (j. lac. 8a i 8b), Puchala (j. gr. 8a i 8b), Witkiewiczowa (j. fran. 8 m. p.), Witkiewicz (hist. 8a), Szychliński (hist. 8b i 8 m. p.), Koleczyński (mat. 8a i 8b), Baczyński (fiz. 8a, 8b i 8m. p.), Bloch (przyr. 8 m. p.).

Prace polskie pisało: 15 uczn. klas 3 m. p. grecką 2, łacińską 28, hist. 15 klas. 10 m. p., franc. 7 m. p., mat. 6 klas i 6 m. p. fiz. 21 klas. wszyscy m. p.

Abiturjenci wymienieni są w ogólnym spisie, tematy podane poniżej.

Tematy maturalne (1928/29).

J. polski: 1) Przedstawiciele możnowładców w „Trylogji” i ich charakterystyka. 2) Wykazać na literaturze romantycznej słuszość słów Krasińskiego o Mickiewiczu: „My z niego wszyscy”. 3) Powieść okresu pozytywistycznego jako zwierciadło ówczesnych stosunków i dążeń narodu.

J. francuski: 1) Montesquieu, Voltaire et Rousseau comme auteurs de la révolution. 2) Comparez une tragédie classique avec une tragédie romantique. 3) Une pensée de Pasteur: „Il me soublerait que je commetrais un vol, si je passais une journée sans travailler” Commentez cette pensée de Pasteur.

J. grecki: Platon, Rozdz. XIV, XV.

J. łaciński: Tacitus: Ann. IV. 57 i 58.

Historja: 1) Przyczyny i następstwa upadku państwa rzymskiego. 2) Polityka Wazów w Polsce i jej skutki. 3) Przyczyny pierwszego rozbioru Polski.

Matem. (typ klas.): Jaka wartość musi mieć parametr w równaniu prostej $y=mx$, aby prosta ta stykała się z krzywą $x^2 + y^2 = 6x - 2y + 8=0$. (Wykres). 2) Wieża o wysokości 29,3 m. stoi z pomnikiem na tej samej płaszczyźnie. Jak wysoki jest ten pomnik jeżeli kąt elewacji zmierzony od podnóża pomnika do wierzchołka wieży wynosi $1^{\circ} 11' 22''$, a kąt elewacyjny zmierzony od wierzchołka pomnika wieży wynosi $3^{\circ} 15' 13''$.

Matem. (typ mat.-przyr.): 1) Z wierzchołków u podstawy AB trójkąta równobocznego o boku a posuwają się 2 punkty, jeden wzdłuż boku AC , drugi wzdłuż boku BC z prędkościami m i n ; po jakim czasie będzie odległość między temi punktami równa wysokości trójkąta, (dyskusja). 2) W koło o promieniu r wpisano trójkąt równoramienny, w którym suma z podstawy i wysokości wynosi s . Obliczyć podstawę i wysokości. (dyskusja przy stałym r).

Fizyka (typ. klas.): 1) Skraplanie par i gazów, zastosowanie gazów skroplonych. 2) W wodospadzie o wysokości 50 m. splywa w ciągu sekundy 20 000 m³ wody. Jaka ilość lamp łukowych można by zaopatrzyć w prąd o różnicy potencjałów 100 V, i natężeniu 5 amperów, energią wodospadu? 3) Z płatowca znajdującego się na wysokości 100 m nad ziemią została wystrzelona kula z prędkością 200 m/s w kierunku poziomym. Gdzie znajduje się ta kula po upływie 4 sek?

Fizyka (typ mat.-przyr.): 1) Indukcja elektromagn. i przyrządy na niej oparte. 2) Odległość 2 ciał poruszających się po jednej linii prostej w tym samym kierunku ruchem jednost. przysp. wynosi w pewnej chwili 40 cm. Ciało przednie ma prędkość 80 cm/sek i przyspieszenie 19 cm/sek², tylne zaś prędkość 55 cm/sek i przyspieszenie 27 cm/sek². Po jakim czasie ciało drugie dogoni pierwsze? 2) Naczynie metalowe o powierzchni 200 cm² zanurzone do roztworu $AgNO_3$, przez które przepływa prąd o nat. 0,5 ampera. Po jakim czasie utworzy się w tem naczyniu warstwa srebra grubości 0,02 cm, jeżeli e , wt. srebra wynosi 10,5, a równoważnik elektrycznym. 1118,10, gr/kul.

Komitet rodzicielski.

W roku bież. szk utworzył się również przy tut. zakł. Komitet Rodzicielski, biorąc na siebie wspomaganie finansowe zakładu i uczniów. Z dochodów, które wynosiły do dnia 1. VI. 6028,50 zł pokrywano wydatki rzeczowe (2058,46 zł), wydatki na zakup pomocy naukowych (2215 zł), i na wspomaganie uczniów (591,65 zł), pozostałość kasowa 1. VI. wynosiła 1167,39 zł.

Historja: 1) Przyczyny i następstwa upadku państwa rzymskiego. 2) Polityka Wazów w Polsce i jej skutki. 3) Przyczyny pierwszego rozbioru Polski.

Matem. (typ klas.): Jaka wartość musi mieć parametr w równaniu prostej $y=mx$, aby prosta ta stykała się z krzywą $x^2 + y^2 - 6x - 2y + 8=0$. (Wykres). 2) Wieża o wysokości 29,3 m. stoi z pomnikiem na tej samej płaszczyźnie. Jak wysoki jest ten pomnik jeżeli kąt elewacji zmierzony od podnóża pomnika do wierzchołka wieży wynosi $1^{\circ} 11' 22''$, a kąt elewacyjny zmierzony od wierzchołka pomnika wieży wynosi $3^{\circ} 15' 13''$.

Matem. (typ mat.-przyr.): 1) Z wierzchołków u podstawy AB trójkąta równobocznego o boku a posuwają się 2 punkty, jeden wzdłuż boku AC , drugi wzdłuż boku BC z prędkościami m i n ; po jakim czasie będzie odległość między temi punktami równa wysokości trójkąta, (dyskusja). 2) W koło o promieniu r wpisano trójkąt równoramienny, w którym suma z podstawy i wysokości wynosi s . Obliczyć podstawę i wysokości. (dyskusja przy stałym r).

Fizyka (typ. klas.): 1) Skraplanie par i gazów, zastosowanie gazów skroplonych. 2) W wodospadzie o wysokości 50 m. splywa w ciągu sekundy 20 000 m³ wody. Jaka ilość lamp łukowych można by zaopatrzyć w prąd o różnicy potencjałów 100 V, i natężeniu 5 amperów, energią wodospadu? 3) Z płatowca znajdującego się na wysokości 100 m nad ziemią została wystrzelona kula z prędkością 200 m/s w kierunku poziomym. Gdzie znajduje się ta kula po upływie 4 sek?

Fizyka (typ mat.-przyr.): 1) Indukcja elektromagn. i przyrządy na niej oparte. 2) Odległość 2 ciał poruszających się po jednej linii prostej w tym samym kierunku ruchem jednost. przysp. wynosi w pewnej chwili 40 cm. Ciało przednie ma prędkość 80 cm/sek i przyspieszenie 19 cm/sek², tylne zaś prędkość 55 cm/sek i przyspieszenie 27 cm/sek². Po jakim czasie ciało drugie dogoni pierwsze? 2) Naczynie metalowe o powierzchni 200 cm² zanurzone do roztworu $AgNO_3$, przez które przepływa prąd o nat. 0,5 ampera. Po jakim czasie utworzy się w tem naczyniu warstwa srebra grubości 0,02 cm, jeżeli e , wt. srebra wynosi 10,5, a równoważnik elektrochem. 1118,10, gr/kul.

Komitet rodzicielski.

W roku bież. szk utworzył się również przy tut. zakł. Komitet Rodzicielski, biorąc na siebie wspomaganie finansowe zakładu i uczniów. Z dochodów, które wynosiły do dnia 1. VI. 6028,50 zł pokrywano wydatki rzeczowe (2058,46 zł), wydatki na zakup pomocy naukowych (2215 zł), i na wspomaganie uczniów (591,65 zł), pozostałość kasowa 1. VI. wynosiła 1167,39 zł.

Maturzyści Państw. Gimnazjum Gnieźnieńsk.

lata 1918 — 1929

1918/19	8
1919/20	35
1920/21	15
1921/22	12
1922/23	32
1923/24	13
1924/25	23
1925/26	24
1926/27	32
1927/28	40
1928/29	42

Rok 1918 19.

1. Fechner Herbert, 2. Gorzel Georg, 3. Jacobson Bernhard, 4. Jeliński Franciszek, 5. Malski Tadeusz, 6. Neumann Georg, 7. Steck Teodor, 8. Szymczak Andrzej.

Rok 1919 20.

1. Adameczak Feliks, 2. Bloch Bolesław, 3. Bogucki Stan., 4. Borowski Tad., 5. Brach Bernhard, 6. Buzalski Tad., 7. Chodyński Romuald, 8. Cichocki Wacław, 9. Cieluch Jan, 10. Cychmerski Franciszek, 11. Danecki Zygm., 12. Frankenberg Ludwik, 13. Frankowski Mich., 14. Gantkowski Ad., 15. Giesdorf Herbert, 16. Jankowski Ant., 17. Jarmuż Wacław, 18. Konieczny Sylwester, 19. Kosiak Miecz., 20. Krysztafkiewicz Józ., 21. Kuroch Jan, 22. Leczyński Tad., 23. Melcer Wacław, 24. Niedzielski Ludwik, 25. Ozdowski Ignacy, 26. Piechocki Jan, 27. Piechocki Tad., 28. Piechowski Bogdan, 29. Pilat Józef Stan., 30. Piskorski Czesław, 31. Skupin Marian, 32. Sobociński Stan., 33. Sobociński Wacław, 34. Stockmann Hermann, 35. Wrzesiński Edward, 36. Zwierzyński Czesław.

Rok 1920 21.

1. Bernacki Lucjan, 2. Brzeziński Marceł, 3. Galezewski Augustyn, 4. Janowski Ant., 5. Karczewski Wiktor, 6. Miklejewski Stan., 7. Nowak Józ., 8. Piotrowski Mich., 9. Słomkowski Ant., 10. Smielecki Tad., 11. Stankowski Ant., 12. Stranz Zdzisław, 13. Strzelecki Jan, 14. Switalski Wacław, 15. Tabaczyński Franc., 16. Woźniak Józ.

Rok 1921 22.

1. Bross Wiktor, 2. Czajczyński Leon, 3. Hain Stef., 4. Janiecki Henr., 5. Kraszewski Kaz., 6. Mnichowski Henr., 7. Nehrung Edm., 8. Ślebodziński Tad., 9. Słonimski Waclaw, 10. Stetter Kaz., 11. Stube Allons, 12. Zieliński Tad., 13. Zwierzyński Tad.

Rok 1922 23.

1. Bernacki Felicjan, 2. Bigoszewski Kaz., 3. Bogucki Leon, 4. Dankowski Ant., 5. Galezewski Jan., 6. Gawrych Stan., 7. Gierczyński Edm., 8. Grocholski Cyrjak, 9. Huebscher Jan, 10. Janiecki Józ., 11. Januszewski Edm., 12. Joachimowski Alfons, 13. Krzymiński Bogdan, 14. Kuczma Tad., 15. Lewandowski Sylwester, 16. Milbradt Robert, 17. Misiulek Leon, 18. Miśkiewicz Bron., 19. Mlicki Stan., 20. Nadolski Florjan, 21. Olaszek Ad., 22. Perczak Józ., 23. Smietanko Waclaw, 24. Staniszewski Edm., 25. Świętek Miecz., 26. Szajdek Kaz., 27. Szymański Marjan, 28. Tobolski Tad., 29. Tomaszkiwicz Tad., 30. Waleczak Witold, 31. Witkowski Stefan, 32. Wiza Alojzy.

Rok 1923 24.

1. Frankowski Edward, 2. Gliński Jan, 3. Grodzki Józ., 4. Jajoszyński Ign., 5. Januszewski Feliks, 6. Kończal Bern., 7. Lapis Marjan, 8. Paweł Stef., 9. Strzelezyk Marjan, 10. Tórz Edm., 11. Zakrzewski Roman, 12. Zalewski Henryk, 13. Ziolkowski Jan.

Rok 1924 25.

1. Bogidas Jan, 2. Borezowski Zbign., 3. Chojnacki Kaz., 4. Drygałski Bol., 5. Frankenberg Mich., Galantowicz Stef., 7. Gawrych Rom., 8. Kaszyński Henryk, 9. Kazimierzak Józ., 10. Kozłowski Seweryn, 11. Ludwichewski Alfons, 12. Michalski Tad., 13. Mojecki Stan., 14. Nawrocki Franc., 15. Pawlak Klem., 16. Siemianowski Mich., 17. Śmielecki Zbign., 18. Śmielecki Jarogniew, 19. Sulkowski Rom., 20. Szymański Aleks., 21. Tarka Franc., 22. Zawadzki Alojzy, 23. Zieliński Tad.

Rok 1925 26.

1. Borys Józef, 2. Dajewski Marecki, 3. Deskowski Stan., 4. Gadzinowski Miecz., 5. Jaroszewski Franc., 6. Jax Kaz., 7. Jazdżewski Konrad, 8. Krygier Florjan, 9. Kwapiszewski Marjan, 10. Michalski Stefan, 11. Mróz Rom., 12. Pogłodziński Dominiak, 13. Putz Jan, 14. Samulski Wład., 15. Słabęcki Edm., 16. Sobaszek Tad., 17. Sonnenberg Zygm., 18. Sonnenberg Edm., 19. Swiniarski Zygm., 20. Tomaszewski Benedykt, 21. Welniak Józ., 22. Witkowski Zygm., 23. Wozniak Aleks., 24. Wrzesiński Alfred.

Rok 1926 27.

1. Bautsch Józ., 2. Bielicki Wład., 3. Biniecki Stan., 4. Borecki Edm., 5. Bosacki Jan, 6. Ciepielowski Bol., 7. Figas Miecz., 8. Haberkow Stan., 9. Idziński Wit., 10. Janiecki Tad., 11. Jeziński Stef., 12. Kopernik Franc., 13. Koziell Ant., 14. Leszczyński Jerzy., 15. Leczyński Miecz., 16. Majchrzak

Rom., 17. Mydlach Stef., 18. Nitka Marjan, 19. Parliński Ad., 20. Paul Ant., 21. Pierański Flor., 22. Pietrzak Józ., 23. Rozmuski Jerzy, 24. Schmidt Franc., 25. Staniszewski Albin, 26. Szolkowski Stan., 27. Tabaka Włodz., 28. Urbański Bol., 29. Walter Wit., 30. Wróblewski Rom., 31. Zalewski Kaz., 32. Znamiecki Juljusz.

Rok 1927/28.

1. Awizen Apolinary, 2. Berlik Jan, 3. Bernacki Konrad, 4. Borys Ad., 5. Bozbański Ad., 6. Chalas Ant., 7. Czechowicz Stan., 8. Dominiczewski Czesł., 9. Gadziński Marjan, 10. Grodzki Teodor, 11. Jagodziński Bol., 12. Kędzierski Bol., 13. Kołaczkowski Ad., 14. Kołaczkowski Zdzisław, 15. Krzyżaniak Marjan, 16. Kubicki Wład., 17. Lewandowski Wład., 18. Michalak Kaz., 19. Michalski Bol., 20. Neumann Napoleon, 21. Neumann Zbign., 22. Nowakowski Edm., 23. Nowakowski Walenty, 24. Nowicki Bogdan, 25. Pawlak Bol., 26. Pluciński Bron., 27. Rozmuski Krzysztof, 28. Skrzyprzak Bogdan, 29. Strzelecki Wiesław, 30. Szarek Tad., 31. Szolkowski Ant., 32. Szumski Marjan, 33. Szybowicz Hieronim, 34. Terpilowki Wiktor, 35. Wiśniewski Klemens, 36. Witkiewicz Juljusz, 37. Wójciak Zdzisław, 38. Zakrzewski Stan., 39. Zieliński Edm., 40. Żmijewski Janusz.

Rok 1928/29.

8a 1. Berlik Franc., 2. Borsz Edw., 3. Czarnota Alfr., 4. Frankowski Henr., 5. Gawrych Flor., 6. Glessman Zb., 7. Grobelny Konr., 8. Karaśkiewicz Zygm., 9. Kowalewski Czech, 10. Kruszczyński Sew., 11. Lempe Tad., 12. Lewandowski Alfr., 13. Piotrowski Teofil, 14. Porankiewicz Wit., 15. Sikorski Klem., 16. Skubiszewski Leon, 17. Słonkowski J.

8b 1. Cieśliński Stef., 2. Frankowski Alojzy, 3. Gerszt Józ., 4. Janiszewski Lud., 5. Kasprzyk Edm., 6. Kwaśnik Leon, 7. Nowicki Leonard, 8. Owczarzak Tad., 9. Tata Franciszek, 10. Tokarski Bogd., 11. Posłuszny Sylwester, 12. Skweres Marjan.

8 m. p. 1. Dajewski Kazimierz, 2. Kamiński Zbigniew, 3. Krawczyński Florian, 4. Nowakowski Lucjan, 5. Osika Zygmunt, 6. Reszelski Marjan, 7. Siekierski Zygmunt, 8. Siniecki Alfred, 9. Stoleman Jan, 10. Świerkowski Kazimierz, 11. Urbański Tadeusz, 12. Włodarski Dominik, 13. Zdrojewski Henryk.

Spis uczniów

Oddział klasyczny dawn. typu.

1. Adamski Miecz., prze. do 1 mp., 2. Antkowiak Fr., odsz. 1. II. 29 r., 3. Ciemnoczołowski Bonian, 4. Dajski Ziemowit, 5. Dobosz Tadeusz, 6. Elbik Marjan, 7. Grzecca Edw., 8. Graczyk Wachaw, 9. Jesiołowski Tadeusz, 10. Jarczowski Czesław, przesz. do 1 mp., 11. Jerzak Ludwik, 12. Juraszek Konrad, 13. Kaczor Władysław, przesz. do 1 mp., 14. Kialka Waldemar, przesz. do 1 mp., 15. Kielmiński Kazimierz, 16. Kamorek Władysław, przesz. do 1 mp., 17. Kołodziejski Zbigniew, 18. Kowalski Edmund, 19. Kujawski Józef, 20. Kul-

piński Ewaryst przesz. do 1 mp., 21. Meliński Gabriel, 22. Nyka Antoni, 23. Nowak Lech, 24. Rutkowski Jan, 25. Sikorski Jan, 26. Staniszewski J., 27. Staszak Józef, 28. Stranz Benon, 29. Szajek Edmund, 30. Szatkowski Jan, 31. Szubert Józef, 32. Tomaszewski Felicjan, 33. Walczak Józef, 34. Wierzo-rek Bohdan, 35. Wozniak Stefan, 36. Zieleziński Bogusław, 37. Zygmunt Sta-nisław.

Klasa 2a

1. Andrzejak Edmund, odsz. 12. XII, 28 r., 2. Birecki Władysław, 3. Boguszewicz Sta., 4. Cabański Edm., 5. Dobrzykowski Sylwester, 6. Dzia-notti Henryk, 7. Działoti Jan, 8. Grubiński Marjan, 9. Kaczmarek Bol., 10. Klim-czak Edw., 11. Koczorowski Zdzisław, 12. Konieczny Marjan, 13. Krysiński Edm., 14. Kura Wład., 15. Kusza Wiktor, 16. Kalis Franc., 17. Lange Czesł., 18. Napierala Tad., 19. Niedzwiedziński Ant., 20. Pawlak Tad., 21. Posłuszny Witold, 22. Różycki Jan, 23. Sikorski Edm., 24. Siwecki Konr., 25. Skalski Jan, 26. Staszak Zygmu., 27. Szule Zygmu., 28. Śmiechowski Ryszard, 29. Świe-ciecki Jan, 30. Świtalski Leon, 31. Władziński Feliks, 32. Włodarczyk Stan., 33. Wojciechowski Józ., 34. Wojciechowski Miecz., 35. Wójciak Tad., 36. Wy-dra Feliks, 37. Zdebski Franc., 38. Zieliński Konr., 39. Zobel Henryk, 40. Do-mański Stanisław.

Klasa 3a.

1. Andrzejewski Tadeusz, 2. Baranowski Janusz, 3. Bilicki Wiktor, 4. Borowski January, 5. Bubacz Zenon, 6. Dębowski Bernard, 7. Dziel Tad., 8. Galantowicz Stan., 9. Galezewski Jarosław, 10. Cie Jan, 11. Hensel Romuald, 12. Hensel Witold, 13. Jaskuła Wład., 14. Jazikowski Zygmunt, 15. Kalka Maksymilian, 16. Kasch Zenon, 17. Kaszewski Alojzy, 18. Klimczak Bernard, 19. Kozłowski Franc., 20. Krawczyński Zygmu., 21. Kubicki Stan., 22. Macioszek Jan, 23. Malecki Jan, 24. Malolepszy Wi-told, 25. Michalski Lucjan, odsz. 30. I, 29. r., 26. Miłowski Witold, odsz. 9. I, 29 r., 27. Perczak Teodor, 28. Priebe Zenon, 29. Siewkowski Zdzisław, 30. Święch Kaz., 31. Skibiński Zygmu., 32. Szatkowski Marjan, 33. Szczepanowski Mar., 34. Szelmeczka Włodz., 35. Szudobaj Ant., 36. Szy-mański Kaz., 37. Szymankiewicz Bol., 38. Wengerek Alf., 39. Wojcie-choowski Józ., 40. Wymysłowski Wacław, 41. Przyłucki Sylwester.

Klasa 4-ta.

1. Barcikowski Konr., 2. Benkowski Marjan, 3. Bączkowski Gwidon, 4. Brozek Edm., 5. Bykowski Sylwester, 6. Cabański Jan, 7. Ciemnozato-wski Dominik, 8. Figas Ireneusz, 9. Gawrych Czesł., 10. Górny Felicjan, 11. Gór-ski Marjan, 12. Hologa Kaz., 13. Jendraszczyk Edm., 14. Kapustka Jan, 15. Klawiter Czesł., 16. Kowalewski Ludw., 17. Krysztafkiewicz Henr., 18. Lampasiak Henr., 19. Luty Stan., 20. Lubliński Mich., 21. Paulus Edward, 22. Pawlus Franc., 23. Ratiński Marjan, 24. Raźniak Tad., 25. Schmidt Paweł, 26. Sikorski Ad., 27. Sławiński Stef., 28. Stypinski Miecz., 29. Szymański Rom., 30. Wesolowski Franc., 31. Wiechowski Jan, 32. Wojciechowski Kaz., 33. Zieliński Alfred.

Klasa 5-ta.

1. Bayer Erwin, 2. Białachowski Miron, 3. Bruch Alf., 4. Chwiątkowski Bogd., 5. Cieśliewicz Feliks, 6. Czosiowski Lucjan, 7. Ffilek Józ., 8. Fischer Alf., 9. Fischer Henr., 10. Frackowiak Bern., 11. Haberko Marij., 22. Kaczor Miecz., 13. Konieczka Stan., 14. Kulpiński Kaz., 15. Landowicz Paweł, 16. Lieberbach Lud., 17. Lagoda Bol., 18. Maciejewski A., 19. Nowaczewski Feliks, 20. Nowak Florjan, 21. Piotrowski Marjan, 22. Plewiński Bernard, 23. Porankiewicz Henryk, 24. Pućka Józ., 25. Pućka Miecz., 26. Radula Teodor, 27. Rozmiarok Aleks., 28. Sikorski Kaz., 29. Stojaczyk Bogdan, 30. Szalamacha Rom., 31. Szłupczyński Józ., 32. Szymanski Jerzy, 33. Wesołowski Zygmunt, 34. Wieczorkiewicz Rom., 35. Wojciechowski Zbigniew, 36. Zieliński Alfred odsz. 1. II., 37. Zieliński Janusz.

Klasa 6a.

1. Augustowicz Klemens, 2. Banach Tadeusz, 3. Chleński Bernard, 4. Dolny Czesław, 5. Dziurdzia Leonard, 6. Frackowiak Aleksy, 7. Galas Henryk, 8. Hybza Franc., 9. Malinowski Franc., 10. Mojecki Edm., 11. Nowak Ant., 12. Nowak Telesfor, 13. Palezyński Wacław, 14. Pieniezny Zefajm, 15. Piskorski Marjan, 16. Rudy Stan., 17. Sokulski Stan., 18. Święcichowski Dominik, 19. Tabaka Lech, 20. Wieczorek Czesł., 21. Zalewski Walerjan, 22. Alojki Bolesław, 23. Sytek Czesław.

Klasa 6b.

1. Blum Bernard, 2. Figas Jan, 3. Górski Edw., 4. Idziński Bogdan, 5. Jabłoński Józ., 6. Jedrzejewski Zygm., 7. Kedziński Piotr, 8. Komarkowski Czesł., 9. Kosiecki Miecz., 10. Krysiński Zygm., 11. Malocha Stef., 12. Malolepszy Damazy, 13. Naskowiak Miecz., 14. Peczkowski Leon, 15. Roesner Tadeusz, 16. Różakowski Henr., 17. Świecicki Józ., 18. Swiniarski Ksawery, 19. Świrański Alojzy, 20. Trzebny Stef., 21. Walowski Marjan, 22. Zdebski Jan.

Klasa 7a.

1. Baranowski Stef., odsz. 21. XII. 28 r., 2. Boek Feliks, 3. Braniecki Rom., 4. Debosz Kasper, 5. Działota Zbign., 6. Galantowicz Ant., 7. Jarecki Wład., 8. Jurek Kaz., 9. Lissowski Edgar, 10. Malisz Tomasz, 11. Napijerala Bronisl., 12. Obarski Florjan, 13. Pawłowski Kaz., 14. Peczkowski Czesł., 15. Radniecki Wład., 16. Siemianowski Feliks, 17. Skrzyżczak Marjan, 18. Sojka Kaz., 19. Szymankiewicz Witold, 20. Szymański Stef., 21. Warkoszewski Henryk, 22. Weichbrod Franc., 23. Woliński Ferdynand, 24. Wójciak Roman.

Klasa 7b.

1. Badylak Kaz., 2. Banach Edm., 3. Ciesielski Alfred, 4. Galas Bron., 5. Gajzewski Zygm., 6. Guziółek Piotr, odsz. 31. I. 29 r., 7. Karpiński Flor., 8. Kaszyński Jan, 9. Kołaczkowski Bogumil, 10. Kotłowski Kaz., 11. Kowal-

ski Józ., odsz. 31. I. 29 r., 12. Kwapiszewski Józ., 13. Lemański Ign., odsz. 16. IV. 29 r., 14. Malinger Franc., 15. Nowak Franc., 16. Nowicki Norbert odsz. 9. IV. 29 r., 17. Siudziński Miecz., 18. Skibski Stan., 19. Sobiecki Gerard, 20. Stachowiak Edm., 21. Smielecki Roman, 22. Szlapezyński Zenon, 23. Wengerek Edm., 24. Wieruszowski Kaz., 25. Wolek Bronisław, 26. Żak Zbigniew.

Oddział mat. - przyr.

Klasa I. mp.

1. Bernaciak Stef., 2. Chudziak Franc., 3. Engler Stef., 4. Hoffmann Tad., 5. Jaśkiewicz Jerzy, 6. Juraszek Edm., 7. Kędziński Marjan, 8. Kiersztan Bron., 9. Kowalski Józ., 10. Koziorowski Józ., 11. Koziorowski Stan., 12. Kubiak Zdzisław, 13. Łuka Leon, 14. Niewiarowicz Adam, 15. Noska Kaz., 16. Nowak Wład., 17. Paciorek Stan., 18. Pasinski Tad., 19. Roenz Edward, 20. Romanczyk Juljan, 21. Skweres Feliks, 22. Smielecki Leonard, 23. Staszak Józ., odsz. do 1 klas., 24. Szymański Józ., 25. Szymczak Ad., 26. Wałkowiak Stan., 27. Wozniak Stef., do 1 klas. 1. II., 28. Wróblewski Eugenjusz, 29. Zieliński Kaz., 30. Zieliński Zbigniew, 31. Żerawski Jerzy do 1 klas. 1. II., 32. Żół Miecz., 33. Kamarek Waclaw, 34. Szatkowski Jan odsz. 1. II., 35. Adamski Miecz., odsz. 1. II., 36. Kiałka Walemar, 37. Danek Kaz., od 1. II., 38. Kulpiński Ewaryst od 1. II., 39. Jaraczewski Czesł., od 1. II., 40. Kaczor Wład., od 1. II.

Klasa IIa mp.

1. Bera Wawrz., 2. Cholewiński Edw., 3. Formankiewicz Edw., 4. Gacek Rom., 5. Gadziński Zdzisław, 6. Gadziński Zbigniew, 7. Galas Janusz, 8. Galuba Benon, 9. Głuszak Kaz., 10. Górecki Rom., 11. Grzegorski Kaz., 12. Holzer Brunon, 13. Jasikowski Władysław, 14. Kowalski Marjan, 15. Kowalezyk Edw., 16. Król Józ., 17. Kubacki Tadeusz, 18. Kucharski Henryk, 19. Misiak Marjan, 20. Mokracki Henryk, 21. Mraczek Bron., 22. Narodziński Aleks., 23. Patrzek Edm., 24. Pawlak Zygm., 25. Pawlus Bron., 26. Piecuch Edw., 27. Pierański Edm., 28. Pietrzak Wład., 29. Pluciński Alojzy, 30. Polubiński Ryszard, 31. Popek Stan., 32. Porankiewicz Flor., 33. Raźniak Lech, 34. Schmidt Jan, 35. Staziński Flor., 36. Smielecki Juljan, 37. Smogór Sylwester, 38. Sobolewski Jan., 39. Sojka Włodz., 40. Stranc Klemens, 41. Stypiński Ryszard, 42. Szczotka Leon, 43. Szolkowski Jerzy, 44. Szymański Klemens, 45. Welch Marjan, 46. Winiarski Piotr, 47. Zieliński Juljan, 48. Urbański Joz., od 19. II. 29 r., 49. Kura Wład., od 15. II. 29 r., 50. Kusza Wiktor od 24. I. 29 r.

Klasa IIIa mp.

1. Adamski Tad., 2. Badyiak Zbign., 3. Bukowski Henr., 4. Cierznik Telesfor, 5. Doerffer Ant., 6. Górski Feliks, 7. Graczyk Edm., 8. Grański Bol., 9. Hadryan Edm., 10. Jankowiak Henr., 11. Karwański Wit., 12. Kotcecki Jan, 13. Majchuzak Julj., odsz. 1. II. 29 r., 14. Micula Stan, 15. Mizerka Bol., 16. Ostrowski Edw., 17. Pasiński Edm., 18. Pawłowski Edmund, 19. Pieprzycki Bogdan, 20. Pierzyński Wit., 21. Piotrowski Alojzy, 22. Pis-

korski Bogdan, 23. Poppek Zygmn., 24. Przyborski Jan, 25. Roehr Stan., 26. Różakowski Marjan, 27. Śmiecki Józ., 28. Stryszewski Józ., 29. Swinarski Zygmn., 30. Sztyma Stef., 31. Śrama Kaz., 32. Tabaka Franc., 33. Wysocki Zbigniew, 34. Zagierski Ad., 35. Zawodny Wal., 36. Zieliński Zdzis., 37. Łojewski Zenon, odsz. 16. IQ, 29.

Klasa IV, mp.

1. Augustowicz Bogd., 2. Bąkowski Józ., 3. Błaszka Czesł., 4. Brzozowski Ant., 5. Brzózka Wit., 6. Bukowski Leon, 7. Ciemnoczołowski Leon, 8. Feremski Ant., 9. Głowacki Mar., 10. Goździewicz Fr., 11. Józwiak Jan, 12. Karmolinski St., 13. Katafjusz Józ., 14. Konecki Le., 15. Kosiński Zb., od. 31. I, 29 r., 16. Kwiatkowski Marjan, 17. Mendiya Leon, 18. Nowak Aloj., 19. Nowak Hemr., 20. Nowak Tad., 21. Olejniczak Józ., 22. Pacholski Leon, 23. Plewiński Leonard, 24. Siekierski Edm., 25. Śmiecki Alojzy, 26. Sojka Franc., 27. Szczepkowski Zbign., 28. Szymczak Leon, 29. Tabaka Marian, 30. Tulodziecki Bogdan, 31. Waszak Józ., 32. Wawrzyńkiewicz Tad., odsz. 26. IV, 29 r., 33. Wilk Ant., 34. Woźniak Edm., 35. Woźniński Marjan odsz. 31. I 29 r., 36. Wójciak Wacław, 37. Wyrembek Tad., 38. Zieliński Franc., 39. Zyla Andrzej, 40. Ogórkiewicz Ewaryst, 41. Kiedowski Zygmn., odsz. 19. II, 29. r., 42. Borkowski Stan., 43. Nynkowski Włodzimierz.

Klasa V mp.

Bączynski Edm., 2. Biegała Henryk, odsz. 9. IV, 29 r., 3. Cieśla Józ., 4. Echaust Eug., 5. Kostenecki Leon, 6. Nowak Leon, 7. Orlikowski Alfons, 8. Perczak Franc., 9. Rudy Zenon, 10. Rybicki Edm., 11. Sławiński Kaz., 12. Sobczak Józ., 13. Staniszewski Heljodor, 14. Szezerkowski Walery, 15. Tokarski Aleks., 16. Urbański Edwin, 17. Wodzyński Tad., 18. Zieleziński Kazimierz.

Klasa VII mp.

Bartecki Teodor, 2. Bąk Hemr., 3. Berkowski Rom., 4. Błaszczyk Henryk, odsz. 10. 9. 28 r., 5. Hantke Kaz., odsz. 13. I, 29 r., 6. Kapustka Wład., 7. Krawczyk Henryk, 8. Kubiński Miecz., 9. Lisiecki Wład., 10. śp. Maciejewski Jan, zmarł 22. IX, 28 r., 11. Nowak Aleks., 12. Nowak Tad., odsz. 27. 10. 28. r., 13. Poppek Edm., 14. Roehr Wacław, 15. Prądzynski Andrzej, 16. Stachocki Jan, 17. Świrski Wiktor, 18. Szolkowski Boł., 19. Uciński Czesław, 20. Wojtowicz Augustyn, 21. Wieliński Józ., 22. Woroniecki Krzysztof, odsz. 12. 9. 28 r., 23. Zieliński Telesfor, 24. Zalewski Wiktor, 25. Nowaczkiwicz Alfred, 26. Żmijewski Michał, odsz. 10. 9. 28 r.

